

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки “Полтавський університет
економіки і торгівлі”
08 липня 2015 року № 152-Н

Форма № П-4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
“ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ”**

Навчально-науковий інститут харчових технологій,
готельно-ресторанного та туристичного бізнесу
Форма навчання денна

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту

Завідувач кафедри

_____ Г.П. Склад

„_____” _____ 2021 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

***На тему* “РОЗВИТОК ТУРИЗМУ У ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ”**

зі спеціальності 242 Туризм освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра

Виконавець роботи Коротич Поліна Романівна

_____
(підпис, дата)

Науковий керівник к. геогр. н., доц. Логвин Михайло Михайлович

_____
(підпис, дата)

ПОЛТАВА – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	6
1.1. Соціально-економічні чинники розвитку туризму в регіоні.....	6
1.2. Природно-ресурсна база розвитку туризму в регіоні.....	14
1.3. Історико-культурні ресурси регіону як чинник розвитку туристичної діяльності.....	18
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	21
2.1. Організація туристичної діяльності в регіоні.....	21
2.2. Особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні.....	32
2.3. Основні напрями вдосконалення розвитку туризму в регіоні.....	41
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Останнім часом туризм отримав значний розвиток і став масовим соціально-економічним явищем міжнародного масштабу. Швидкому його розвитку сприяє розширення політичних, економічних, наукових і культурних зв'язків між державами і народами світу. Масовий розвиток туризму дозволяє мільйонам людей розширити знання з історії своєї Батьківщини й інших країн, познайомитися з визначними пам'ятками, культурою, традиціями тієї чи іншої країни.

З економічної точки зору туризм – це особливий вид споживання туристами матеріальних благ, послуг і товарів, який виділяється в окрему галузь господарства, що забезпечує туриста всім необхідним: транспортними засобами, об'єктами харчування, розміщення, культурно-побутовими послугами, розважальними заходами. На ряду з цим, поняттю туризм можна дати наступне визначення – це тимчасовий виїзд осіб з постійного місця проживання з пізнавальною, оздоровчою, спортивною, професійно-діловою, релігійної та іншої метою без заняття оплачуваною діяльністю в місці тимчасового перебування.

Туризм є однією з найприбутковіших галузей світової економіки і по своїй економічній віддачі вийшов на її провідні позиції: на нього припадає близько 10% виробленого в світі валового продукту та близько 30% світової торгівлі послугами. Закономірно постає питання про роль України на світовому ринку туристичних послуг. Слід зазначити, що об'єктивно вона має всі передумови для інтенсивного розвитку внутрішнього та іноземного туризму: особливості географічного положення та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалів, але на сьогоднішній день туристична галузь України не відповідає світовим стандартам .

Україна з її багатими природними ресурсами і сприятливим кліматом, безцінними пам'ятками культури та історії має всі підстави для успішного прийому туристів. У кожній курортній зоні відпочиваючі отримують прекрасний

відпочинок.

Курортні комплекси відомі безліччю і розмаїттям вибору пляжів, санаторіїв, оздоровчих комплексів, історичними місцями, де постійно проводяться екскурсії (по історичним замкам князів, монастирям, фортецям), архітектурними пам'ятками, дуже м'яким і ідеальним кліматом, де можна відпочивати в будь-який час року (кліматичні умови України значно кращі і м'якші, ніж пропонують туристам зарубіжні курорти), надзвичайною красою і живописними місцями: гір, водоспадів, лісів, печер, ущелин.

Тема є актуальною, тому що туристична галузь набуває все більшого значення для розвитку економіки та соціальної сфери в Україні. Пріоритетний напрям розвитку в'їзного та внутрішнього туризму є важливим чинником для підвищення рівня життя в Україні, створення додаткових робочих місць. Поповнення валютних запасів держави та підвищення її авторитету на міжнародній арені. Розвиток туризму в Україні істотно впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку. Таким чином необхідність розвитку всіх видів туризму на території України велика.

Дослідженням туристичної діяльності, пріоритетам та стратегіям розвитку туризму присвячені роботи таких вчених: М. Борушак [1], В. Геращенко, І. Зорін, В. Квартальнов, В. Кифяк, О. Любіцева, М. Мальська, В. Худо, В. Цибух, Т. Сокол та інші. Однак, незважаючи на наукову цінність і значущість робіт, недостатнім є розкриття проблеми стратегічного розвитку туристичної індустрії саме на регіональному рівні. Це і обумовлює актуальність і важливість обраної теми дослідження.

Об'єктом дослідження є процеси туристичної діяльності в Чернігівському регіоні. Предметом дослідження в обраній темі є теоретичні, методологічні та практичні особливості розвитку туризму в Чернігівській області.

Мета роботи – показати важливість і значимість вивчення особливостей туризму в Чернігівському регіоні та перспектив його розвитку.

Для досягнення даної мети в роботі вирішуються наступні завдання:

1. Визначити соціально-економічні чинники розвитку туризму в регіоні.
2. Розглянути природно-ресурсну базу розвитку туризму в регіоні.
3. Дослідити історико-культурні ресурси регіону як чинник розвитку туристичної діяльності.
4. Проаналізувати організацію туристичної діяльності в регіоні.
5. Визначити особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні.
6. Дослідити основні напрями вдосконалення розвитку туризму в регіоні.

Методологічною базою дослідження в даній роботі є метод пізнання, опису, порівняння, методи економічного аналізу і синтезу, а так само метод експертних оцінок.

Окремі положення кваліфікаційної роботи були апробовані та оприлюднені в матеріалах кафедрального круглого столу студентів та аспірантів “Туризм і молодь – 2020” (м. Полтава, 2020 рік).

Поставлені завдання визначили структуру роботи: два розділи, вступ, висновки, перелік інформаційних джерел, додатки. У роботі налічується 2 таблиці, 9 рисунків, 1 додаток (у ньому 1 таблиця), перелік інформаційних джерел налічує 35 найменувань. Робота викладена на 64 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

1.1. Соціально-економічні чинники розвитку туризму в регіоні

Сфера туризму, як область господарської діяльності, є архіскладною структурою, рівень прогресу якої обумовлюється масштабами розвитку економіки, так як, виходячи з базисної інформації економічної теорії, жодна система не є працездатною в вакуумі.

Для функціонування даної системи необхідна наявність сильно диференційованого економічного середовища. До економічного середовища, яке виступає як основний базис розвитку туристичної системи, належать такі компоненти:

- Національна;
- Політична;
- Міжнародна обстановка;
- Грошова;
- Юридична;
- Рекреаційна;
- Природна;
- Технологічна;
- Інфраструктура.

Потрібно проаналізувати особливості рекреаційно-туристичні ресурси, що відображені на рис.1.1.1.

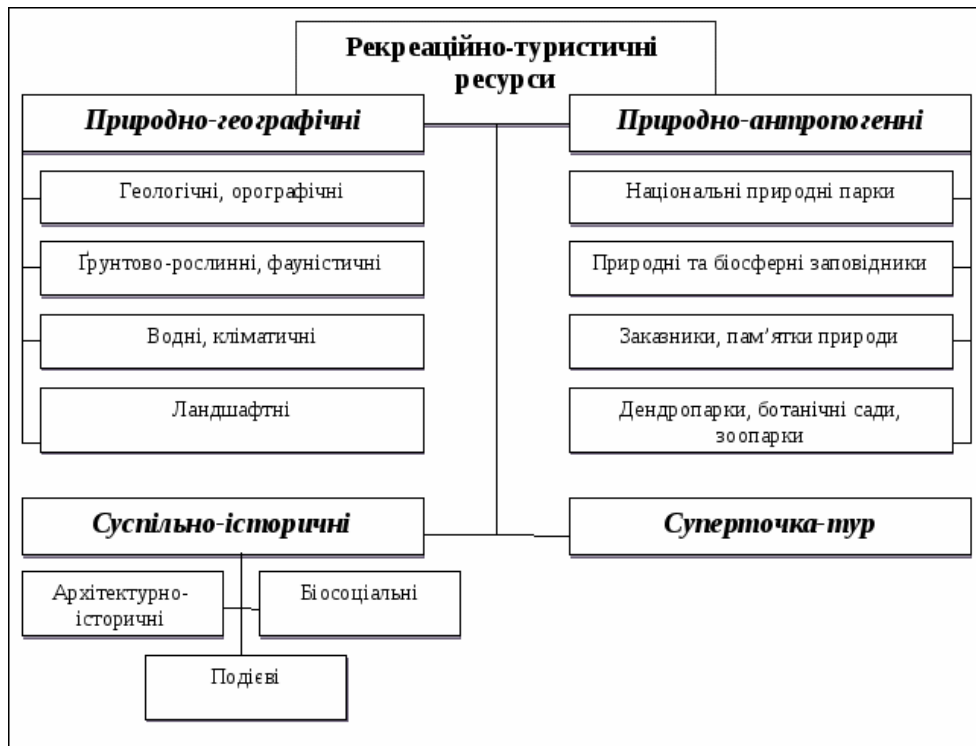

Рис.1.1.1 Рекреаційно-туристичні ресурси, за [9]

Необхідно визначити, що до рекреаційно-туристичних ресурсів відносяться: природно-географічні, природно-антропологічні, суспільно-історичні.

Комплексна характеристика: обумовлюють попит на численні форми відпочинку, визначають зростання системи і циклів рекреаційної діяльності. Впливають на макрорівні, розкривають структуру рекреаційного господарства. Властива можливість локалізувати територіально, характеризувати функції певних районів і місцевостей. Разом з тим має і загальний характер, який впливає на рекреаційне господарство на рівні народного господарства. Причиною тому служить той факт, що сфера туризму тісно взаємопов'язана з суспільно-економічними процесами життєдіяльності всього народного господарства [8, с.50].

У складі формотворчих чинників основну роль відіграють:

- прогрес суспільного виробництва;
- трудова діяльність;
- необхідність відновити працездатність і фізичне здоров'я.

Рекреаційні потреби генеруються, ґрунтуючись на соціально-економічних

умовах життя в країні і виступають як ключовий фактор прогресу туризму.

Розвиток суспільного виробництва і трудова діяльність тісно кооперуються між собою. Інтенсифікація рекреаційних потреб і прогрес туристичної сфери характеризуються також і зростанням матеріального виробництва.

Автоматизація і модифікація нових технологій незмінно зробить докорінні зміни в галузі туризму, знизить ступінь фізичних навантажень. Якщо процес виробництва поступово розширюється, то тоді цей фактор повинен сформувати велику кількість працездатного населення.

Сучасна діяльність, враховуючи скромну ініціативу активності людини, характеризується неймовірно сильним емоційним напруженням. Все це потребує швидкого відновлення сил, придатного для регенерації тільки під час активного відпочинку або ж туризму.

Транспортна система служить матеріальною основою розвитку і розширення туристського руху. Транспортна система характеризується своїми інтеграційними атрибутами. Вони об'єднують окремі країни і регіони в єдиний конгломерат. Для туристичної сфери процес встановлення і гарантування нормального функціонування зв'язків між місцевими, національними та міжнародними засобами транспортування з метою спростити процес переїздів і подорожей характеризується підвищеною увагою, демонстрованих з боку багатьох туристичних організацій.

Транспортна система в туристичній діяльності здійснюється в декількох напрямках: підготовка заходів, що сприяють процвітанню матеріально-технічної бази; модернізація управлінської системи транспортного обслуговування.

Активна модернізація сфери обслуговування та надання послуг неодмінно призведе до того, що організаційна модель туризму вийде на новий рівень якості. Більш якісні платні послуги характеризуються відповідної ціною. Отже, на даний момент якість надання платних послуг та процесу обслуговування не володіє тим, високим рівнем, яким воно повинно володіти.

Незважаючи на це, сфера обслуговування примножила свої можливості (ресторани, швидкого харчування, сауни, лазні, оздоровчі та спортивні

комплекси, розважальні установи, і т. п.).

Чернігівська область - одна з найбільших областей України. Розташована у північній частині держави, має кордони з Республікою Білорусь, Російська Федерація.

На рис.1.2.1, визначено основні культурні місця регіону.

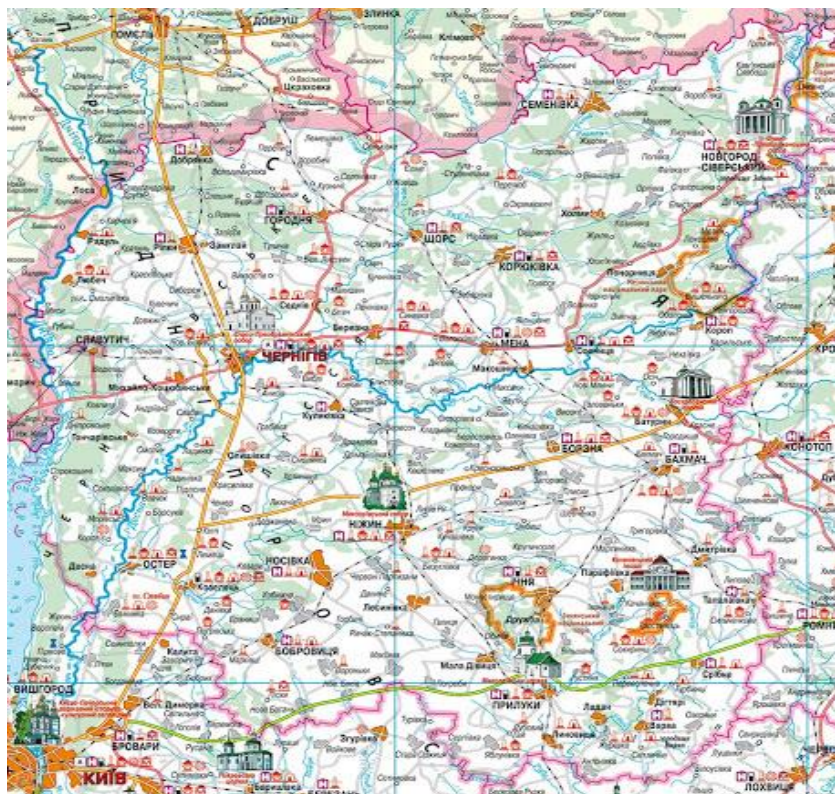

Рис.1.2.1 Туристичні місця Чернігівщини, за [10]

Для більшості звичайних українських громадян, Чернігівська область пов'язані з княжою епохою. Деякі пам'ятають гетьманський столичний Батурин, і хтось навіть відвідав палацовий парк Комплекс в Качанівці та Тростянецький дендропарк.

Чернігівська область відома старою церквою (найцікавіший підземний храм С.В. Феодосія Тотемський) [4, с. 21].

Пріоритет сучасних туристів та Чернігівської області – мекка для людей, які хочуть насолоджуватися мовчання. Особливо красива область восени періоду, коли лісові та паркові зони, які в регіоні незліченний одягнений у різнобарвний осінній одяг і можна зануритися в магічну казку осені.

Популярні туристичні центри регіону: Чернігів, Новгород-Сіверський, Батурин, Ніжин тощо.

Популярні види туризму в регіоні: історичні (екскурсія), сільський зелений туризм та активний відпочинок.

Основний потік туристів у регіоні з Києва та індивідуальних туристів.

У Чернігівській області є багато місць, які знають не кожен, і ці місця вражають своєю красою.

Одним з цих неймовірних місць: "це" сині озера".

У селі Олесня в Чернігівській області. Море посеред лісу - так ви можете описати унікальний природний курорт. Місце дуже популярне серед туристів. Глибина озера досягає 25 метрів, а воду вони дійсно сині, і всі через те, що дно покрите білим кварцовим піском, ідеально відбиває світло. Вода в цих озерах зцілює через вміст кварцу, він здатний лікувати захворювання системи опорно-рухового апарату, а також має значні омолоджувальні властивості.

Сільський зелений туризм у Чернігівській області має великі перспективи. Цей тип туризму є пріоритетом для розвитку туризму Райони. Щороку кількість маєтків у Чернігівській області збільшується і сьогодні вони працюють, до послуг відносяться різноманітні заходи на відкритому повітрі та сімейний відпочинок.

Існує особлива увага туристів села Брех Корюк, за допомогою сільського зеленого туризму був відроджений і став популярним серед цього.

Унікальний готель комплекс, територія якої 56 гектарів, входить до 10 європейських заводів Чиків Ганновер породи коней. "Брех" - готельний та розважальний комплекс Shea Tourist В Україні.

Цей комплекс відрізняється від інших.

Також у Чернігівській області є величезні перспективи для розвитку кіноматографії. Причина цього є зйомка на території області популярного, як в Україні та в Польщі, телевізійного серіалу "Кріпосна".

Причиною успіху стрічки в Польщі є географічний фактор, з середини XIX століття, коли Чернігів і Варшава, Люблін були частиною однієї території і функціонувало в тому ж соціально політичному середовищі.

За головним управлінням статистики Чернігівська область у 2018 році в Чернігівській області діяла: 1 туроператор та 11 турагентів – 1%

Всього в Україні та суб'єктів туристичної діяльності у цьому районі взагалі не зареєстрована [9]. Відповіді можна побачити, дохід від надання туристичних послуг був одним із найгірших серед інших регіонів України та відповідно до даних Державної служби статистики України склала 2654,4 тис. грн. [9].

У структурі кількості туристів для відвідування Чернігівська область переважала протягом 2018 року - відпочинок (99,7%), на другому місці - сервіс та ділова мета відвідування регіону (0,3%) [7, с.200].

Основні проблемні питання, які стримують розвиток внутрішнього туризму є:

- низька конкурентоспроможність туриста;
- рівень розвитку туристичної індустрії в регіоні не відповідає наявному потенціалу;
- недостатній рівень інформаційної реклами, що є недостатнім для забезпечення ІТ-ринку на туристичному рекреаційному потенціалу;
- незначні інвестиції в розвиток рекреаційного туристичну індустрію Чернігівської області;
- недостатній рівень розвитку та низької якості послуги надаються у сфері сільського зеленого туризму;
- відсутність коштів у районних та міських бюджетах на фінансування діяльності з розвитку туризму;
- відсутність професіоналів розвитку туризму [35].

Вирішення цих проблемних питань можливе, коли умови забезпечення сприятливого інвестиційного клімату будуть на належному рівні і сприятимуть залученню інвесторів. Для цього необхідно, у туристичній сфері реалізовувати складні заходи щодо поліпшення системи управління туристичною індустрією, зміцнення контролю якості надання туристичних послуг на належне фінансування.

Чернігівщина має значний туристичний, історико-культурний та природно-

рекреаційний потенціал.

На державному обліку в області перебуває близько 9 тисяч пам'яток історії та культури, понад 1900 з них - національного значення. Також працює 33 музеї комунальної форми власності, 3 національні заповідники, меморіальний комплекс «Пам'яті героїв Крут» та приватні музеї.

14 населених пунктів області включено до переліку історичних населених місць України, а Чернігів, Новгород-Сіверський, Любеч мають тисячолітню історію.

Природно-заповідний фонд області нараховує 662 об'єкти загальною площею 260,7 тис. га, що становить 7,6 % території області.

На території Чернігівщини розташоване Київське водосховище, безліч озер, протікають річки Дніпро, Десна, Снов, Сейм та інші, що надає можливість організації відпочинку та рибної ловлі.

На сьогодні в області функціонує майже 50 готелів, більше 200 закладів харчування, рекомендованих для відвідання туристами, близько 50 садіб та туристичних комплексів, які пропонують різні варіанти відпочинку в сільській місцевості.

Функціонують туристично-інформаційні центри та пункти в містах Чернігів, Корюківка, Мена та смт. Короп.

Наявність великої кількості історико-культурних об'єктів у поєднанні з розмаїттям природно-рекреаційних ресурсів створюють умови для розвитку різних видів туризму, а саме: культурно-пізнавального, подієвого, сільського зеленого, паломницького та активних видів туризму.

Проаналізовано результати моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів за 2018 рік, що визначено на рис.1.3.1

Наприклад, за рівнем інфраструктури, Чернігівська область займає досить низькі позиції, це стосується економічної та соціальної згуртованості, економічної ефективності тощо.

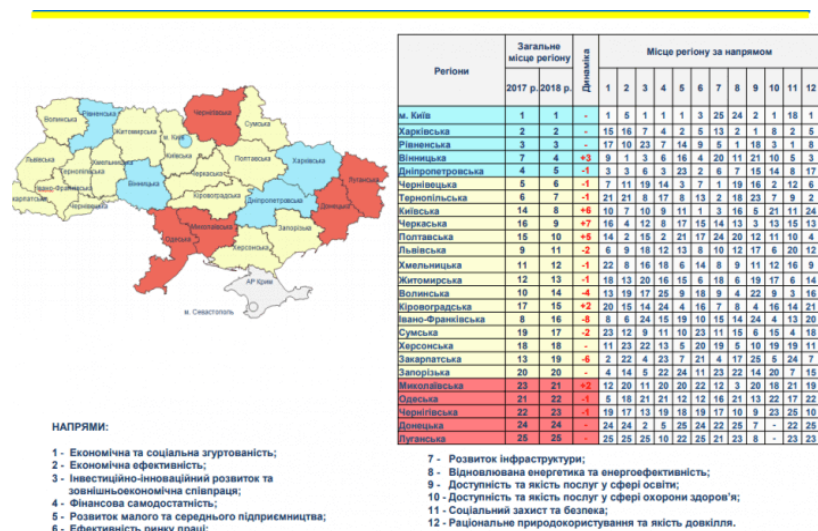

Рис.1.3.1 Результати моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів за 2018 рік, за [9]

Туризм як вид економічної діяльності та важливий соціальний інститут має чітку орієнтацію на використання природних ресурсів і культурної спадщини. Тому важливим його напрямом є ефективне і раціональне використання природних ресурсів та об'єктів культурної спадщини з одночасним їх збереженням і відновленням.

Таким чином, необхідно здійснити заходи щодо визначення туристично-рекреаційного потенціалу всіх регіонів області, визначення їх особливостей з метою створення конкурентоспроможного туристичного продукту.

1.2. Природно-ресурсна база розвитку туризму в регіоні

У Чернігівській області налічується 528 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, в т.ч. Тростянецький і Сокиринський парки.

Тростянецький дендропарк розташований на сході Чернігівщини в селі Тростянець Ічнянського району (ще два містечка з однойменною назвою є в Сумській і Вінницькій областях).

Перша документальна згадка про Тростянець відноситься до 1549 р. Хутір

Крячів біля Тростянця в 1820 р. був куплений Іваном Скоропадським, що походив із гетьманського роду. З 1833 року розпочато будівництво палацу, закладено парк, що має славу одного з найкращих у Європі. Тростянецький дендропарк створений на безлісній рівнині, якщо в балці не рахувати невеликої діброви посеред степу під назвою Богівщина.

З цього місця й бере початок парк. На відведеній для цього території було викопано 4 ставки, навколо яких насаджені листяні породи дерев — тополя, клен, липа, дуб, береза, а також хвойні — ялина, сосна. Значну частину території парку займають штучні ставки загальною площею водного дзеркала 10 га [26, с.50].

З 1858 р. увага зосереджена на формуванні штучного рельєфу, на зразок того, який І. Скоропадському довелося бачити у французьких парках. 28 років знадобилося для створення гірського саду на насипних пагорбах заввишки 30-35 м у північно-східній частині парку — так званих «швейцарських Альп». У парку були споруджені загати, греблі, мости. Його прикрашали скульптури міфічних героїв і богів, альтанки.

У 1886 р. в парку налічувалось понад 620 порід дерев і чагарників. Нині в дендрологічній колекції парку ця цифра сягає 1700. Крім місцевої флори, в парку прижились переселенці з інших географічних зон континентів: плакуча ялина, посаджена над могилою І. Скоропадського, коркове, кавове, оцтове та інші рідкісні породи дерев. У 1940 р. Тростянецький парк оголошено державним заповідником.

У палаці Скоропадських була картинна галерея, що складалась переважно з полотен із краєвидами України. Ще один відомий парк Чернігівщини — Сокиринський.

З 1823 р. почалось формування ландшафту Сокиринського парку, в який гармонійно вписувались паркові споруди: дві альтанки (збереглась одна з них - ротонда), церква із дзвіницею, каплиця, колодязь, греблі, містки (Красний і Готичний), скульптури.

Все нові палацово-паркові ансамблі створювались на Чернігівщині, так само як і по всій Україні, протягом другої половини XVIII — на початку XIX ст. їх

власники збирали цінні наукові колекції, засновували картинні галереї, бібліотеки. Сформувався феномен садибної культури на базі культури різних верств населення (аристократії, помісного дворянства, шляхти, козацької старшини) та елементів народної культури. Палацово-парковий комплекс зберігся також у Качанівці, яка знаходиться в Ічнянському районі. Вона була власністю співака Федора Коченовського. З 1770 р. село переходить у володіння графа П.О. Румянцева-Задунайського, генерал-фельдмаршала, за наказом якого розпочато будівництво палацу і закладення парку.

В 1824 р. господарями Качанівки стали Тарновські. Цей рід походить від козацької старшини. Перший із Тарновських, Григорій Степанович, створив театр, зібрав колекцію живопису, в якій були полотна А. Ван-Дейка, О. Іванова, К. Брюллова, О. Кіпренського, І. Айвазовського та ін. Його гостями були М. Глінка, С. Гулак-Артемівський та інші видатні діячі культури. Г.С. Тарновський поклав початок збиранню автографів. У сімейному альбомі Тарновських, що нині зберігається в Чернігівському історичному музеї, на його 37 сторінках налічується 604 автографи.

Качанівський парк за всіма параметрами витриманий у європейських традиціях садово-паркового мистецтва. Тут є алеї, складна система доріг і стежок, «давні» руїни, галявини, пагорби, озера, острови, мости, скульптури, альтанки і т.ін. У Качанівській садибі в різний час розміщувались дитячий будинок, кліматичний санаторій, евакогоспіталь, туберкульозний санаторій. Пам'ятка зазнала значних руйнувань, що охопили не лише дім, а й парк, який перетворився на суцільні лісові хащі. Не збереглися зимовий сад, картинна галерея, скульптури, посуд, меблі. Зруйновані інтер'єри палацу.

В 1981 р. Качанівку оголошено історико-культурним заповідником, розпочалися реставраційні роботи.

На Чернігівщині на державному обліку перебувають 5,5 тис. пам'яток історії і культури. 230 пам'яток архітектури внесено до Державного реєстру.

Чернігівський обласний історичний музей ім. В.Тарновського є одним з найстаріших в Україні. Він створений у 1896 р. на основі приватних колекцій

любителів старожитностей, меценатів. У фондах музею зібрано понад 150 тисяч пам'яток матеріальної і духовної культури, що відноситься до різних періодів історії Чернігівщини. Музей міститься в колишньому будинку губернатора.

В Чернігові є також музей народного декоративно-прикладного мистецтва, художній музей, літературно-меморіальний музей М. Коцюбинського.

Але особливої уваги заслуговує «Соколиний хутір» на Чернігівщині, по сусідству з відомим палацово-парковим ансамблем у Качанівці. Тут відтворена оригінальна обстановка українського села. Вам запропонують цілий комплекс послуг від справжньої української кухні до сауни, екскурсій, козачих ігор, відвідування приватного музею. І все це в двох годинах їзди від столиці.

В області загалом багато історичних міст та селищ в яких зосереджена велика кількість історико-культурних та сакральних пам'яток, зокрема місто Чернігів, Новгород-Сіверський, Батурин, Любеч, Ніжин, Остер, с. Вишеньки, с. Короп, с. Густиня, с. Седнів, с. Сосниця, м. Ічня, с. Погорільці, с. Шевченкове, с. Заньки, с. Піски, тощо.

Під час дослідження, проаналізовано структуру туристичних потоків м.Чернігова, що визначено на Рис.1.4. Структура в'їзних туристичних потоків Чернігова.

Рис.1.4.2 Структура в'їзних туристичних потоків Чернігова, [10]

Отже, можна зробити висновок, що Чернігівщина має достатні потенційні можливості для розвитку сфери туризму.

1.3. Історико-культурні ресурси регіону як чинник розвитку туристичної діяльності

Архітектурно-містобудівна спадщина області представлена унікальними спорудами Княжої доби, найдовершенішими архітектурними витворами українського відродження і бароко XVII-XVIII століть, садибними комплексами і цивільною забудовою епохи класицизму.

На території області збереглося 8,7 тисяч пам'яток культурної спадщини (історії, мистецтва, археології, архітектури). За даними Головного управління статистики, в Чернігівській області до Державного реєстру нерухомих пам'яток України в 2009 році були віднесені 1723 археологічні пам'ятки національного значення та 3807 місцевого, 3056 – історичних, 165 – монументального мистецтва.

До списку історичних міст і селищ включені: Батурин, Борзна, Ічня, Качанівка, Козелець, Короп, Любеч, Ніжин, Новгород-Сіверський, Остер, Прилуки, Седнів, Сосниця, Тростянець, Чернігів.

Чернігівщина багата на так звані біосоціальні аспекти (життєві цикли, знакові події видатних людей). За свідченнями науковця Чернігівська область – одна з областей, якій притаманні всі „номінації”, а саме: народилися, діяли, перебували, загинули, поховані [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Чернігівський регіон займає 4 місце в загальноукраїнському рейтингу за чисельністю пам'яток історії та культури або 4,63 % загальної чисельності історико-культурного надбання України належить області. Зокрема, по пам'яткам археології й історії Чернігівська область займає шосту позицію (7,578% і 5,656% відповідно). Пам'ятки монументального мистецтва позиціонують Чернігівщину на 11 місце і становлять 3,469 % від загальноукраїнської кількості пам'яток. За кількістю пам'яток архітектури і містобудування область посідає сьоме місце (4,91 %). У загальній структурі культурно-історичного надбання Чернігівської області найбільшу питому вагу займають пам'ятки археології (58,29 %) та пам'ятки історії (32,213 %).

Таким чином, Чернігівська область насамперед приваблива для потенційних рекреантів, що цікавляться історією регіону, яку можна дослідити за рештками життєдіяльності людини, пам'ятками, пов'язаними з важливими історичними подіями, з життям та діяльністю відомих осіб, культурою та побутом населення.

Оскільки вагому частку рекреаційної діяльності займає дозвілля, то важливою складовою потенціалу історико-культурних ресурсів є забезпеченість населення бібліотечним фондом. За даними Головного управління статистики у Чернігівській області, на кінець 2018 року нараховувалося 750 масових та універсальних бібліотек, у тому числі в міських поселеннях 119, у сільській місцевості 631 відповідно. За рівнем забезпеченості бібліотечним фондом регіон знаходиться на шостому місці.

Кількісний склад музеїв Чернігівської області дозволяє віднести її до складу фаворитів, а саме: знаходиться на 3 місці (6,01 % загальної кількості по Україні) разом з Полтавською і Кіровоградською після Київської і Харківської областей.

Для збереження, ведення наукових досліджень, знайомства широких верств населення з історико-культурною спадщиною на Чернігівщині на кінець 2018 року функціонувало 30 музеїв, з них 3 національні: два історико-культурні заповідники „Качанівка” в Ічнянському районі й „Гетьманська столиця” у м. Батурині та архітектурно-історичний заповідник „Чернігів стародавній”; 7 музеїв обласного значення і 20 районного (міського) значення.

Рис. 1.3.1 Палац гетьмана К. Розумовського

Перлиною України є Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця». Заповідник є культурно-освітнім та науково-дослідним закладом. «Гетьманська столиця» – це безцінні пам'ятки історії, архітектури, культури, археології і природи: палацово-парковий ансамбль К. Розумовського, Будинок генерального судді В. Кочубея, Музей археології Батурина, Воскресенська церква-усипальниця гетьмана К. Розумовського, парк «Кочубеївський», Миколо-Крупицький монастир, Цитадель Батуринської фортеці. Пам'ятник жертвам Батуринської трагедії 1708 року. Могила П.І.Прокоповича – основоположника вітчизняної науки про бджільництво, винахідника рамкового вулика.

За наповнюваністю музейними експонатами Чернігівщина лише на 8 місці (3,75 %). Майже всі експонати Чернігівських музеїв (99,5 %) належать до державної частини Музейного фонду України.

Рис.1.3.2 Цитадель Батуринської фортеці

У першу п'ятірку в масштабах країни входить Чернігівська область і за забезпеченістю населення демонстраторами кіно-, відеофільмів та закладами культури клубного типу.

Вище середньоукраїнських показників і забезпеченість населення Чернігівщини театрами (7 місце), концертними організаціями (11 місце) та парками дозвілля (9 місце).

Таким чином, проведений детальний аналіз складових потенціалу історико-культурної спадщини області виявив позитивні тенденції у його використанні. Аналіз даних показує, що на рівні з потенціалом природно-рекреаційних ресурсів, Чернігівська область володіє потужним потенціалом історико-культурних ресурсів, що є передумовою розвитку екскурсійно-пізнавального, наукового, релігійного туризму тощо.

Чернігівщина – справжня історична скарбниця України. Свого часу перший президент Української Народної Республіки Михайло Грушевський називав Чернігів «українською Равенною». Саме на Сіверщині збереглася третина усіх вітчизняних пам'яток домонгольського періоду. Серед них такі величні споруди, як Спаський і Борисоглібський собори, Єлецький і Троїцько-Іллінський монастирі, комплекс Антонієвих печер, П'ятницька церква. Загалом в області функціонує понад тридцять музеїв та два архітектурно-історичних заповідники – у Чернігові та Новгород-Сіверському.

Історико-культурні ресурси включають в себе пам'ятки історії, архітектури, археології, місця, які пов'язані з життям і діяльністю видатних історичних осіб, території, де збереглися яскраво виражені етнографічні особливості, фольклор, культові споруди, центри прикладного мистецтва та ремесел, музеї, виставки, театри, картинні галереї тощо.

Ці ресурси приваблюють людей з метою задоволення їх духовних потреб і здатні задовольнити прагнення до пізнання історії своєї країни, тимчасової зміни постійного місця проживання з метою культурного розвитку.

Чернігівщина – справжня історична скарбниця України. Свого часу перший президент Української Народної Республіки Михайло Грушевський називав Чернігів «українською Равенною». Саме на Сіверщині збереглася третина усіх вітчизняних пам'яток домонгольського періоду. Серед них такі величні споруди, як Спаський і Борисоглібський собори, Єлецький і Троїцько-Іллінський монастирі, П'ятницька церква.

Древній Чернігівський край відомий великою кількістю унікальних пам'яток історії та архітектури Княжої та Козацької доби. Понад 200 з них мають

світове значення і свідчать про видатну роль і місце Чернігівського князівства у формуванні Київської Русі та Української держави.

У Чернігівській області взято під державну охорону понад 2,4 тис. пам'яток історії та монументального мистецтва, понад 2,3 тис. пам'яток археології; тут ведуть постійну наукову та дослідницьку роботу.

До національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній» належить Іллінський монастир і унікальні печерні сакральні споруди, яким майже 1000 років, зокрема Антонієві печери – комплекс підземних споруд, що складається з церков св. Антонія, св. Феодосія Тотемського (найбільша підземна церква в Україні – довжиною 16,5 м та шириною 8,4 м). В печерах є спеціальні камери, де зібрані кістки ченців, померлих багато сторіч тому. Характерною рисою підземного ансамблю, що відрізняє його від інших аналогічних підземних комплексів, є чотирирівневі приміщення, розташовані один над одним, церкви Миколи Святого, каплиці з мощами, келії Антонія, що вважають головною святинею монастиря [25, с. 150].

Загалом в області функціонує понад тридцять музеїв та два архітектурно-історичних заповідники – у Чернігові та Новгород-Сіверському. У музеях області зберігається близько 350 тис. експонатів.

До відомих раритетів належать обласний історичний музей ім. В. В. Тарновського, літературно-меморіальний музей-заповідник М. М. Коцюбинського, обласний художній музей, Сосницький літературно-меморіальний музей П. Довженка, Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній», Новгород-Сіверський державний історико-культурний музей-заповідник «Слово о полку Ігоревім», Батуринський історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця», Національний історико-культурний заповідник «Качанівка».

Поєднання історичної та культурної спадщини з унікальною природною цінністю – характерна риса багатьох заповідних об'єктів Чернігівщини. До визначних пам'яток садово-паркового мистецтва належать Качанівський та Сокиринський парки, Тростянецький дендропарк.

Вартий уваги «археологічний комплекс» селища Любеч, який розташований на лівому березі Дніпра на тому місці, де високі пагорби охоплюють з півдня великі болота Перисте і Замглай, упираються в берег Дніпра, створюючи природну фортецю на річці. В Любечі є все: зелені пагорби і яри, ліси хвойні та листяні, широкі заплавні луки, річки і озера, джерела і непрохідні болота. На відстані 5 км з півночі на південь розміщені курганні могильники IX-X ст., язичницьке святилище, замок XI - XII ст., монастир, урочище Гончарівка, церкви та храми.

Недалеко від Чернігова розташовується селище міського типу – Седнів. В давні часи Седнів надихав багатьох творців, таких як, Леонід Глібов, Тарас Шевченко та ін. Своєю популярністю Седнів багато в чому зобов'язаний сім'ї Лизогубів, які вплинули на всю українську історію. В місті знаходиться знаменита садиба Лизогубів, а поруч неї - парк. Цікавою архітектурною спорудою є старовинна дерев'яна Георгіївська церква - вона була побудована ще в XVII ст. Церква знаменита тим, що саме в ній знімали ключові сцени культового радянського фільму жахів «Вій». Не менш популярною пам'яткою є школа, яку заснували в 2013 році, а стала відомою вона завдяки тому, що нагадує палац.

За кількістю пам'яток культурної спадщини Чернігівщина входить у першу десятку областей України (8751 пам'ятка культурної спадщини, з них - 193 національного значення). Це єдина область України, в якій збереглася третина архітектурних пам'яток давньоруської доби. Більшість із них знаходиться в Чернігові. 14 населених пунктів області включено до Списку історичних населених місць України.

У наступному розділі ми зосередимо нашу увагу на висвітленні проблем розвитку туризму даного регіону, шляхи їх вирішення, а також висвітлимо перспективи Чернігівського регіону як регіону зеленого туризму, рекреаційно-лікувального туризму та подієвого туризму.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Організація туристичної діяльності в регіоні

Для визначення організації туристичної діяльності в регіоні, аналізуємо чисельність населення в Чернігівській області, що зображено на рис. 2.1.1 Чисельність населення.

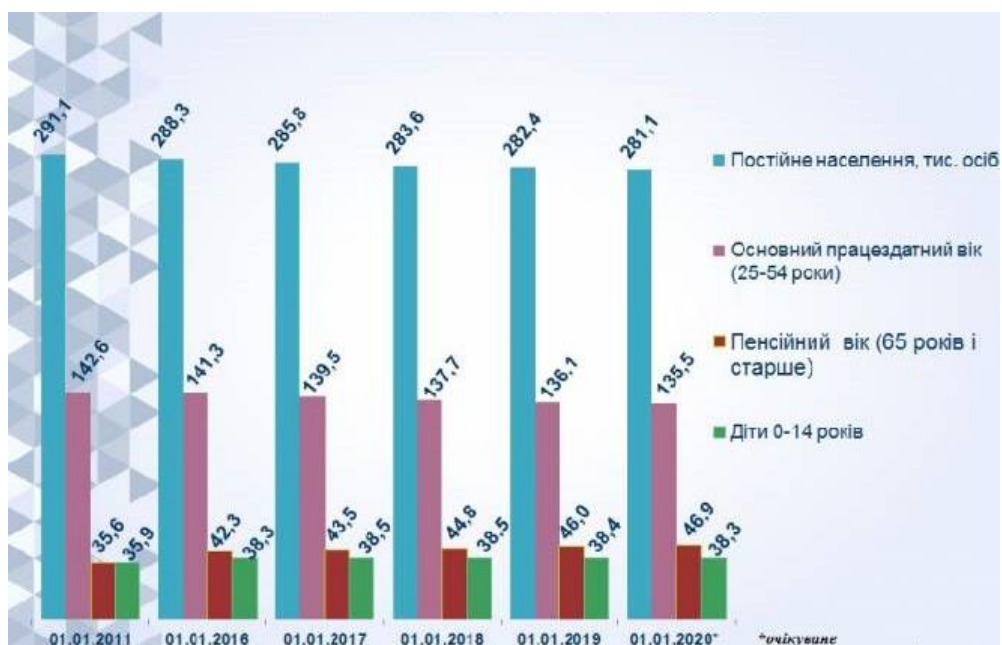

Рис.2.1.1 Чисельність населення, за [33]

Також проаналізовано вплив середовища на населення в Чернігівській області. Результати показано в таблиці 2.1.1.

Розвиток туристичної індустрії Чернігівської області здійснюється відповідно до "Регіональної програми розвитку туризму в Чернігівській області на 2013-2020 роки", пріоритетні напрямки якої є популяризація туристичного потенціал Чернігівської області та збільшення туристичних потоків, розвиток

сільського зеленого туризму, поліпшення туристичної інфраструктури регіону та залучення інвестицій у туристичну індустрію [9].

Таблиця 2.1.1

Вплив навколишнього середовища на населення, за [9]

		поточний період	відповідний період	Динаміка в %%
			2015 року	
Всього	Надзвичайних ситуацій	8	9	-11,1%
Характер НС	природний	3	8	-62,5%
	техногенний	5	1	400,0%
	соціальний	0	0	0,0%
Всього	Надзвичайних подій	2522	3022	-16,5%
в тому числі	дорожньо-транспортних пригод	708	571	24,0%
	на водних об'єктах загинуло	62	54	14,8%
	випадків виявлення ВВП	55	69	-20,3%
	інші	51		
Внаслідок ДТП	загинуло	111	112	-0,9%
	травмовано	845	673	25,6%
Всього	Пожеж	1647	2328	-29,3%
На пожежах	загинуло	71	75	-5,3%
	травмовано	32	26	23,1%
	врятовано	105	118	-11,0%

Тепер головною метою перебування туристів у Чернігівській області є отримання екскурсійних, медичних та охорони здоров'я.

Традиційно, туристичні місця утворюють основну частину туристичних потоків району. Це є Чернігів, Батурин, Національний історико-культурний заповідник "Качанівка" та Тростянецький дендропарк, Новгородський сибірський парк.

Найбільша кількість гостей Чернігівської області складається з жителів

Києва та регіонів, що пов'язано з близькістю двох регіонів. Рідше приходять організовані групи з Сумщини та Полтавщини, ще рідше Харків і Дніпропетровська область. На рис. 2.3.1 зображено герб Чернігівщини.

Рис 2.1.2 Герб Чернігівської області, [10]

До 2014 року досить значна частина туристичного потоку була організована туристична група з Білорусі, а також транзитні особисті туристи Росія та Білорусь, що пішли до Криму влітку. У 2014 році, було майже повністю відсутнє.

Певний мінус, зменшуючи транзитні мандрівники, виправлена в Батуріні, розташованому на шосе Києва-Москва.

Зростання цінного палива та збільшення вартості подорожей на таксі Київ-Чернігів також негативно вплинуло на кількість подорожей у напрямках Чернігова та Батурина.

Відсутність прямого рейсу Чернігова з іншими регіонами України також не сприяють збільшенню потоку туристів. Домінуюча роль у транспортній логістиці Київського залізничного вузла, більшість туристичних груп, що прямують до Чернігова, обслуговуються Київськими туристичними фірмами. Таким чином, значна частина прибутку отримує Київський бюджет.

Впровадження обов'язкової реєстрації у Національній поліції України груп, що подорожують за межами регіону, зменшили кількість шкільних груп з інших райони. В результаті, в наявності найбільш негативні показники відвідування Чернігова та Батурина.

Тепер туристичний потік Чернігівської області формується індивідуальними туристами, подорожуючи власним транспорт, організований київськими туристичними агентствами, автобусні групи та корпоративні групи з Києва.

Низька рентабельність та висока конкуренція з Києва прямо вплинули на внутрішній туризм. Надання туристичних послуг в основному займаються приватні підприємці та екскурсійні департаменти з проживанням в установах.

Однак є позитивні тенденції: географія туристів розширилася. Помітними є гості з Одеської області Миколаєва та Херсонського регіону.

На відміну від 2014 у 2015-2018 роках, білоруські автобусні групи на додаток до відвідування ринків почав замовляти екскурсійну службу.

Існує нерівномірне розміщення туристичних установ для індивідуального адміністративного району області. Найбільше число зосереджено Чернігівський район - 18,1% регіонального показника (2,4 тис. місць) і м. Чернігів на 1,9 тис. місць, що становить 14,5% від регіонального потенціалу [30, с.15].

Популярні серед жителів регіону та мешканців Києва та регіону відпочинок залишається на базах відпочинку на берегах р. Десна в Кожелець і Куликовський район.

Основні центри відвідувань за типом туризму: Чернігів та регіон, Батурин, Ічнянський район (Тростянець і Качанівка), Новгород-Сіверський район, Прилуцький район, Ніжин.

Сільський зелений: Чернігів, Крупський та Ічнянський райони.

Активні види туризму: Води річок та мрій (вода - сплави на Каяки та дахи), Чернігівський район (світлодіодні та водні види туризму), Крупський р-н (територія Мезинського парку, пішохід, світлодіод і вода Види туризму), Кожелецький р-н (пішохідне та світлодіодний туризм всередині Міністерський парк).

Відпочинок: Рошський (відпочинок на синіх озерах), Кожелець і Куликовський район (центри відпочинку на річці. Десна та Дніпро).

Оздоровчий: Менський санаторій "Спа", санаторій "Десна", від Леді, Чернігівський район. Пібимський Г. Чернігів (Чернігівський район), с. Жест

(Прилуцький район), РGT. Любов (Рекінський район), С. Даневка (Кожелецький район).

Чернігівський район утворює гастрономічні бренди.

Ніжинські огірки та Чернігівське пиво – їм не потрібна додаткова реклама, оскільки вони відомі своєю високою якістю. Гурмани визнають, що мариновані та солоні огірки мають спеціальний смак і характерний хруст. Секрети якості високої смаку пояснюється складом ґрунту, який багатий іонами срібла в Чернігівській області.

Спеціальний рецепт, який використовувався у XVII столітті, Ніжинський грецькі препарати, а також чиста джерельна вода, що використовується для соління.

Смак Ніжинських огірків був знаком Катерини II, яка відвідала Ніжин. З 1927 року в місті працює Консервний завод, який став одним з найвідоміших виробників консервованих фруктів та овочевої продукції в південно-західному регіонах Радянського Союзу [1, с.256]. У Ніжині відкрився пам'ятник огірків, який приваблює багато туристів.

На додаток до фотографій оригінального пам'ятника, вони можуть запропонувати іншу розважальну екскурсію на підприємство з дегустацією продуктів, участь у очищенні огірків у рамках агротуризму, візиту Покровського ярмарку, яка традиційно тримається в місті, де туристи можуть ознайомитись з іншими місцевими стравами та купити спреди.

Національний торгова марка - Чернігівське пиво. Його історія починається з 1988 року, коли в 1300-річчю Чернігова був розроблений новий рецепт пива, названий на честь міста. Секрет високих смакових якостей Чернігівського пива пояснюється 14 різновидами - висока якість солоду, яка виробляється тут.

Експерти можуть зацікавитись "Черніговом спеціальним. Рецепт 28", який приготовані з обмеженими партіями, і рецепт тримає в таємниці, "Чернігівська премія", "Чернігів максимум", "Чернігівський білий", "Чернігівська біла ніч", "Чернігівський паб Лагер" та інші [2, с.245].

Традиційні продукти. Чернігівська область - край картоплі та тваринництва.

Агро-кліматичні умови регіону ідеально підходять для вирощування картоплі, які на піщаних грантах в умовах нежаркого літа, зростає особливо Смачно. Для населення регіону картопля - продукт № 1. У різних частинах Чернігівська область, навіть у невизначених поселенні, є їх улюблені рецепти для її підготовки та їх назви страв. Наприклад картопляне пюре можна приготувати зі сметаною, маслом або молоком.

Також відомий стільки інший напрямок розвитку гастрономічного туризму, що може бути молочні вироби тварин.

Напрямок "молока" може бути використаний для розвитку сільського та сільськогосподарського туризму, оздоровчого туризму.

Чернігівщина - це край традиційного розвитку бджільництва. Тут народився винахідник рамоквих вуликів П. Прокопович.

Велика робота проводиться регіональним союзом бджолярів, який випустив книгу "Мед Чернігівська область». Він зазначає, що в регіоні є близько 200 тисяч. бджолярів, кожен з яких виробляє 40 кг мед щороку [4, с.300]. Вже є база для розвитку гастрономічного туризму.

Дизайн архітектури XIX століття - палац колишніх землевласників Галаганів.

Багато представників такого роду залишили яскраву марку в історії України.

Цікавим напрямком може бути створення центрів апіфітотерапії.

Рибальство, колекція лісових ягід (чорниця, малина) також завжди є значною допомогою для жителів регіону у випадку приготування продукції.

У цьому випадку гастрономічний туризм міг би успішно поєднуватися з спортом.

Досить часто у даному регіоні проводяться гастрономічні фестивалі. Продукція традиційних сільськогосподарських галузей використовується для здійснення гастрономічних фестивалів.

Органічне сільське господарство. Відсутність великих промислових підприємств робить територію однією з екологічно чистих регіонів, незважаючи на зіпсований образ аварії на Чорнобильській АЕС.

У цьому напрямку є можливість Розвивати гастрономічний туризм на основі

високих кухонних ресторанів, працювати в рамках концепції "з ферми до столу". Такі установи переважають у списку найдорожчих ресторанів у світі.

Етнографічна кухня все ще чекає своїх дослідників. Однак, серед місцевих страв були загальною популярністю є "Борщ у Чернігові", "Смажена картопля в Чернігові", млинці з капустою, білі гриби та інші страви [5, с.150].

Концептуальні ресторани все ще чекають творчих ресторанів, які могли б використовувати місцевий аромат та традиції, багаті історією створення ресторанів з оригінальною концепцією, що вже є самі привабливими для туристів.

Екзотичний туризм. Як не дивно, у Чернігівській області є такі можливості.

Ми говоримо про страусові ферми, які знаходяться в Менському районі. Цікаво бачити, як у помірному кліматі живуть тропічні тварини.

Перспективним є перепела, фазани, кози тощо. Цей напрямок може розвиватися як всередині так і розвивати сільський туризм.

Історичні та культурні ресурси включають історичні пам'ятники, Архітектура, археологія, місця, пов'язані з життям та діяльністю видатних історичних осіб, території, де виражені етнографічними особливостями, фольклор, культурні споруди, прикладні арт-центри та ремесла, музеї, виставки, театри, художні галереї тощо.

Ці ресурси залучають людей до своїх духовних потреб і здатні задовольнити бажання знати історію своєї країни, тимчасової зміни постійного проживання з метою культурного розвитку.

Чернігівщина - справжня історична спадщина України. У свій час Перший президент Української Народної Республіки Михайло Грушевський називається Чернігів "Український рівний". Він знаходиться на півночі, де було збережено третину всіх вітчизняних пам'яток до монгольського періоду. Серед них Величні структури, як собори Спаські та Борисоглібські, Єлецькі та Троїтсько-Іллінський монастир, П'ятницька церква.

Стародавня Чернігівська область відома більш унікальними пам'ятниками історії та архітектури князя та козацьких часів. Більше 200 з них мали світове

значення і вказують на видатну роль і місце Чернігівського Князівства у формуванні Київської Русі та української держави.

Поєднання історичної та культурної спадщини з унікальним природним значенням є характерною рисою багатьох захищених Чернігівських об'єктів.

До видатні пам'ятників садово-паркового мистецтва належать Качанівський і Сокиринський парки, Тростянецький дендропарк [5, с. 67].

Туристичний ринок Чернігівської області пропонує потенційним туристам різноманітні тури, які включають:

- здатність бачити архітектурні пам'ятники;
- можливість оглянути історичні об'єкти регіону;
- ознайомлення з давньою історією міста Чернігова;
- проведення археологічних досліджень по всій території регіону;
- відвідування святих та паломництва;
- активні види спорту (сплав на човні Дніпро та Десна, ходьба до ландшафтних парків).

Заслуговує уваги "Археологічний комплекс" села Лихха, який розташований на лівому березі Дніпра на місці, де високі пагорби покриті південними великими болотами.

На відстані 5 км від півночі на південь є кургани Могильники з IX-X століть, язичницький святині, замок XI - XII століть.

Недалеко від Чернігова є село міського типу - море.

В Давні часи, можливо, натхненні багатьох творців, таких як Леонід Глебов, Тарас Шевченко та інші. Це найбільше стосується його популярності.

Цікава архітектурна - це стара дерев'яна церква Св. Георгія - вона була побудована ще в XVII ст. Церква славиться тим, що саме знімали ключові сцени п'ятдесят Культовий радянський фільм жахів "Вій". Не менш популярна пам'ятка школа, заснована в 2013 році, і стала відома тим, що нагадує палац.

За кількістю пам'яток культурної спадщини Чернігівщина входить у першу десятку областей України (8751 пам'ятка культурної спадщини, з них - 193 національного значення). Це єдина область України, в якій збереглася третина

архітектурних пам'яток давньоруської доби. Більшість із них знаходиться в Чернігові. 14 населених пунктів області включено до Списку історичних населених місць України. Необхідно відмітити, що останнім часом намітилася тенденція до збільшення туристів, яких цікавить не тільки історико-культурні надбання, але й природні рекреаційні ресурси Чернігівщини, з'являються нові види туризму.

Головні центри відвідування за видами туризму : Центри Пізнавальний (історикокультурний) Чернігів та район, Батурин, Тростянець, Качанівка, Новгород-Сіверський район, Прилуцький район, Ніжин Паломницький м.Чернігів (Чернігівський район), с. Густиня (Прилуцький район), смт.Любеч (Ріпкинський район), с.Данівка (Козелецький район) Подієвий фестивалі в Чернігові, Ніжині, Прилуках, Коропі, Седневі, Любечі МІСЕ м. Чернігів, м. Батурин Рекреаційний Відпочинок на Голубих озерах (Ріпкинський р-н), бази відпочинку на ріках Десна та Дніпро (Козелецький та Куликівський р-ни) Оздоровчий, лікувальний санаторії: «Десна» (с. Ладинка Чернігівського району, «Остреч», (м. Мена), «Пролісок» (с. Лісове Ніжинського району), «Берізка» (с.Сухополова Прилуцького району), ДОК «Казковий» (м. Мена), т/в «Деснянка» (с. Дівиця Куликівського району) Сільський зелений Чернігівський, Коропський та Ічнянський райони Активні види туризму акваторії річок Десна та Снов (водний – сплави на байдарках та плотах), Чернігівський р-н (VELO та водний види туризму), Коропський р-н (територія Мезинського парку, пішохідний, вело та водний види туризму), Козелецький р-н (піший та вело туризм в межах Міжрічинського парку) Мисливство та рибальство Чернігівський, Козелецький, Ріпкинський, Ічнянський, Бобровицький р-ни.

Однак туристичний потенціал Чернігівської області сьогодні виявлено не повністю. Під військовими операціями, наявність спільної зони межі з Російською Федерацією лякає певну категорію потенціалу внутрішніх туристів, змінюються споживчі настрої.

Для аналізу та перспектив розвитку історичного та культурного потенціалу Чернігівська область проведе SWOT-аналіз, який є одним з універсальних

інструментів аналізу ситуації в галузі, і це може бути ефективно використаний для того, щоб розробити стратегію розвитку туристичної сфери регіону.

На підставі проведеного SWOT-аналізу історико-культурного потенціалу Чернігівська область висвітлює основні чинники, що запобігають розвитку туризму Чернігівської області.

До факторів, що перешкоджають розвитку Чернігівської області можна віднести наступним чином:

- недостатній розвиток туристичної інфраструктури в цьому районі, незадовільний стан туристичних об'єктів, фізичний та моральний знос матеріальної бази сфери гостинності, недостатній рівень розвитку додаткових послуг;

- відсутність єдиної маркетингової політики, спрямованої на просування Чернігівський турпродукту, відсутність ефективної статистичної системи інформації, яка дозволяє простежити динаміку галузі;

- недотримання вартості послуги готелю та інших послуг якості, слабкі кадрові кваліфікації;

- переважання онлайн-туризму над входом, відсутність нормативної бази, що регулює туризм у Чернігівській області;

- недостатнє фінансування індустрії туризму на державі та регіональному рівні, сезонний характер туристичного прийому тощо.

Проведений SWOT-аналіз дозволяє зробити узагальнюючий висновок.

Для цілеспрямованої та ресурсної регіональної політики, ви можете нейтралізувати більшість слабкостей туристичного потенціалу території, зокрема історичні та культурні.

Серед основних факторів росту привабливості туристичного потенціалу Чернігівської області необхідний:

- покращити законодавчу та нормативну базу для розвитку туризму;
- розробити регіональний нормативний документ "Правила для забезпечення туристичних послуг в Чернігівській області ";
- запровадити добровільну систему сертифікації для туристичної якості

послуг;

- розробка та впровадження заходів для матеріальної підтримки фірм (запровадити орендовані переваги, вигоди тарифи, акції);
- сформувати сучасну систему перепідготовки туристичних кадрів, проводити науково-практичні семінари за участю міжнародних фахівців;
- забезпечити туристичні компанії інформаційною підтримкою для просування послуг, видача інформаційних матеріалів (каталоги, буклети), розробка туристичного веб-сайту Чернігівської області; допомога в організації телебачення та радіопрограми для України та за кордоном, статті в газетах та журналах) та ін..

Далі ми проаналізуємо особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні.

2.2. Особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні

У 2019 році на виконання Обласної цільової Програми розвитку туризму в Чернігівській області на 2013-2020 роки з обласного бюджету залучено 1371,51 тис. грн.

Відповідальними виконавцями та розпорядниками коштів за реалізацію Програми є Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації, управління капітального будівництва облдержадміністрації, управління освіти і науки облдержадміністрації. Координація та контроль виконання Програми здійснюється Департаментом культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації та постійною комісією обласної ради з питань сім'ї, молоді, спорту та туризму.

Протягом 2019 року виконання заходів Програми здійснювалось за наступними пріоритетними напрямками: розвиток туристичної інфраструктури, удосконалення рекламно-інформаційної діяльності, розвиток подієвого та

сільського зеленого туризму та розвиток міжнародного співробітництва [9].

З метою збереження та підвищення привабливості об'єктів культурної спадщини Управлінням капітального будівництва облдержадміністрації у 2019 році було завершено виконання проектних робіт другої черги та здійснено технічну інвентаризацію по об'єкту проходженням експертизи: «Благоустрій території Цитаделі з відтворенням споруд, спорудженням меморіального комплексу та укріпленням схилів НІКЗ «Гетьманська столиця» в м. Батурині Бахмацького району Чернігівської області» на загальну суму 324,42 тис. грн.

З метою популяризації туристичного потенціалу області Чернігівщина була представлена на Міжнародній туристичній виставці «NA STYKU KULTUR» у місті Лодзь (Республіка Польща), конференції «Туризм як інструмент міжкультурної взаємодії» у рамках Міжнародного туристичного тижня в Одесі, на 25-й – Міжнародній туристичній виставці UITT 2019 «Україна – подорожі та туризм» у м. Києві, 22-й Міжнародній виставці туристичних послуг у Мінську «Відпочинок – 2019», 20-й Міжнародній виставці «Весна в Гомелі» та на міжрегіональних туристичних виставках «Кіровоградщина запрошує» у рамках VII Центральноукраїнського туристичного фестивалю (м. Кропивницький), «Відпочинок на Полтавщині» (м. Полтава) та туристичній виставці у м. Запоріжжі [34].

Проведено 4 рекламно-інформаційні тури по Чернігівській області для засобів масової інформації, туроператорів та представників туристичної сфери України.

Забезпечено роботу обласного сайту «Чернігівщина туристична» (chernihivregion.travel). Впродовж року створено нові розділи «Анонси», «Актуальна інформація» та «Фото». Проведена робота з розміщення інформації про туристичний потенціал області у туристичному путівнику – мобільному додатку «Агов».

Організовано та проведено II обласний конкурс у сфері туризму «Чернігівщина туристична: вибір року 2019».

Виготовлено 17 тис. рекламно-інформаційної та сувенірної продукції, яка

розповсюджувалась на виставках та туристично-інформаційному центрі у м. Чернігів.

Проведено роботу із Остерською та Деснянською об'єднаними територіальними громадами, парком природи «Беремицьке» з виготовлення та встановлення 8 дороговказів до туристичних об'єктів Козелецького району.

У 2019 році туристичні об'єкти області відвідало на 0,3 % або на 3,3 тисяч осіб більше ніж у 2018 році. Також у порівнянні з попереднім роком майже на 169 % збільшились надходження туристичного збору до місцевих бюджетів області, загальний обсяг яких склав 1612,2 тис. грн. (у 2018 році – 599,4 тис. грн.).

Туристична складова була представлена під час проведення 5 культурно-мистецьких заходів області.

З метою розвитку дитячого та молодіжного туризму Управлінням освіти і науки облдержадміністрації було заплановано та проведено 5 заходів, на які з обласного бюджету відповідно до Програми було залучено 80,00 тис. грн.. (ДОДАТОК №1)

З метою розвитку сільського туризму в області для представників об'єднаних територіальних громад, жителів сільської місцевості, підприємців, які працюють у сфері туристичної інфраструктури з питань здійснення підприємницької діяльності на селі, у тому числі розвитку сільського та зеленого туризму, проведено семінар-тренінг «Розвиток сільського та екологічного туризму, як важливий фактор соціально-економічного розвитку сільської місцевості» та цикл з 4 виїзних семінарів на тему: «Практичні питання розвитку сільського та зеленого туризму в Чернігівській області» на базі парку природи «Беремицьке», Міжрічинського регіонального ландшафтного парку та туристичного комплексу «Голубі озера». Видано каталог «Рекреаційний відпочинок на Чернігівщині» у новій редакції, у якому розміщено інформацію про садиби сільського туризму області.

З метою підвищення кваліфікації спеціалістів та працівників туристичної сфери проведено семінар-тренінг «Шляхи розвитку туристичного потенціалу Чернігівщини» та 2 семінари-навчання для музейних працівників області з питань

організації роботи музейних закладів.

Задля формування стійкого позитивного туристичного іміджу регіону на ринку туристичних послуг взято участь у Другому форумі регіонів України та Республіки Білорусь, що відбувся у місті Житомирі.

У рамках виконання Угоди між Чернігівською обласною державною адміністрацією та Гомельським обласним виконавчим комітетом про співробітництво у сфері туризму, постійно забезпечується обмін інформацією між представниками туристичної сфери щодо актуальних екскурсійних пропозицій та заходів, які проводяться на території обох регіонів, зокрема спільно з представниками сільського зеленого туризму області Чернігівщина була представлена на першому фестивалі АгроТурФест (Гомельська область), а також під час проведення рекламно-інформаційного туру по Гомельській області.

Стан інфраструктурної підтримки Чернігівської області значно відстає від середини-українських показників, хоча слід зазначити, що є значні позитивні тенденції 2017 року.

Отже, кількісний склад медичних закладів та їх потенціал Чернігівської області менше 2% загальноукраїнських показників і значно поступаються середнім показникам.

Перевага баз даних та інших рекреаційних установ визначає спеціалізацію санаторно-курортного комплексу регіону.

Динамічний аналіз ілюструє тенденцію стабільного скорочення кількості рекреаційних установ регіону з багатонаправленою зміною потужності.

За період 2000-2018 рр. зупинено роботу пансіонатів з лікуванням та відпочинку, не працювало 15 установи, половина з яких мали відсутність коштів фінансування діяльності, 3 з них були на великому ремонті, один за цією результатом Відсутність дозволу або бажання здоров'я та 3 - з інших причин.

Інфраструктура надання готельної сфери на території в 2018 році представлена 64 підприємства готельної ферми, з якого включено 37 готелів, 5 гуртожитків для відвідувачів та 22 інших об'єктів для тимчасового проживання. Загальний потенціал готелів складалася з 1470 номерів.

Серед них переважали 679 (46,2%) потрійний і з великою кількістю місць, третій 499 (33,9%) - Двомісний, 158 (10,7%) - одиночний. Люкс номери нумерації лише 86 (5,9 %), "Напівлюкс" - 48 (3,3%). Жива площа кімнат зросла на 4,5 % і склав 30,7 тис. Кв. м, середня площа однієї кімнати становить 20,9 квадратних метрів. 20,5 квадратних метрів м у 2015 році.

Україна забезпечує розподіл готелів на п'ять категорій (від одного до одного п'ять "зірки"). На сьогоднішній день в Чернігівській області одна функції Чотиризірковий готель "Слов'янський" у Новгород-Сіверському районі та два Двозірковий - "Брянськ" та "Україна" в Г. Чернігів.

Тепер стан найпопулярніших об'єктів послуг залишається нарівні, далеко від світових стандартів, перелік додаткових послуг більш скромні, ніж більшість готелів у Європі.

Лише 17,2% з них мають сауну (басейн), пральню; 9,4% .Паркування, кафе, бар, інші підрозділи для надання ринкових цін; 1,6% - Ресторан. Жодне підприємство має торговельні підприємства (магазин, кіоск).

Аналіз місцезнаходження підприємств готельного господарства показав що переважна більшість підприємств все ще перебувають у міських поселення.

За кількістю об'єктів та потужності ресторанних підприємств Чернігівська область займає 16 та 13 місць у регіональному контексті, відповідно.

Починаючи з 2000 року, кількість об'єктів невтомно зменшується. За останні 18 років ресторанних закладів зменшилась більше ніж 225 одиниць (25,65%). У 2018 році потенціал ресторанних закладів є декілька збільшується шляхом зменшення кількості об'єктів, це наслідок розширення потужність існуючих підприємств.

Найбільша кількість ресторанних закладів спостерігається в м. Чернігів (25%), Корюковський район (7,05%) та Рипкінський район(6,29%) і, відповідно максимальна кількість місць - м. Чернігів (33,15%), м. Ніжин (9,83%), м. Прилуки (7,93%), Н.-Північна область (5,98%) та в Городенському районах (5,74%).

Відповідно, мінімальні показники в областях за кількістю ресторанних закладів в Семеновському (0,46%), Бахмаче (0,61%), Боровичський (0,61%),

Куликовський (0,61%). Найнижча кількість місць ресторанних закладів спостерігається у Боровичському (0,41%), Семеновський (0,44%), Носовський (0,51%), Куликовський (0,52%).

Наявність місцевості та потенційних обмежень до поширення інформації про регіон. По Статистичні дані, Чернігівська область є однією з областей, в яких всі дороги мають тверде покриття, але їх технічний стан характеризується низьким рівнем і вимагає значних інвестицій.

У 2018 році за кожні 10 000 чоловік населення становило 355 Інтернет-абонентів порівняно з 2005 роком, коли цей показник був лише 60 чоловік.

Регіон характеризується низьким рівнем інноваційного розвитку. Більшість (45,5%) наукових організацій зосереджені в м. Чернігові., м. Ніжин - 18,2%, м. Прилуки - 9,1%, більша частина якої підкоряються Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Розвиток рекреаційного потенціалу на сьогоднішній день неможливий без введення інновацій. Але, на жаль, сьогодні немає встановлених відносин з вищою освітою, науковими школами, які будуть зацікавлені у розробці інноваційних проектів рекреаційного розвитку. Прихильники цих нововведень, перш за все, є висококваліфіковані фахівці.

Особливе місце в структурі рекреаційного потенціалу є інвестиції ресурси. Незважаючи на основу для розвитку рекреаційного комплексу, інвестиції можна вважати капіталом для захисту навколишнього середовища.

Переважає частина інвестицій спрямована на захист атмосферних повітря та захист та реабілітація ґрунту, підземних та поверхневих вод – на Кожен з них становив 38,4% (35100000 грн.), очищення стічних вод - 57. 19,9% (18200000. грн.). За рахунок державного бюджету України 42,4% капітальних вкладень були освоєні.

Основним ядром інфраструктурної підтримки рекреаційної сфери є санаторно-курортні установи.

До них відносяться: санаторій "Десна" (с. Ладінка Чернігівського району), "Штуб" (г. Мена), "Берега" (Сухопільський Прилуцький район), Дитячий

санаторій "Пролісок" (С.Лєсова Нежинський район).

Одним з найбагатших у туристичній інфраструктурі є м. Ніжін, це є - один з небагатьох поселень України, в якому майже повністю історичний розвиток центральної частини міста зберігається (XVII - XIX століття).

Серед найцікавіших пам'яток поштового відділення (XVIII століття), є Старовинна аптека (XVIII століття), житлові будинки, культурні об'єкти.

Проживання установ: GKP "Готель" Нежин ", Чернігівська область.

Нежин, вул. Батюк, 1, тел. : (04631), 23704.

Готель у / год, Чернігівська обл. Нежин, вул. Прилуцький, тел. :(04631), 31035.

Харчування: ресторан "Полісся", г. Ніжин, вул. Москва, 3а.

(80 штук). Кафе "Чайка", г. Ніжин, вул. Батюк, 1.

Територія маєтку була побудована церква Св. Джорджа в стилі ампер. У церкві Була загальна гробниця Тарнов. Тепер церква дійсна. Подорожницину, значення Качановського резерву покращується Недалеко від інших унікальних пам'ятників майна культури XIX століття. - Знаменитий дендропарк "Тростянець" і палац і паркові ансамблі в Росії Сокирінзія Тростянець. Дендрологічний заповідник Національної академії наук "Тростянець" - пам'ятник садівництва мистецтва державного значення, Один з кращих європейських парків. Загальна площа - 204,4 га.

Засновник дендропарку був І. М. Скоропадський (1804 - 1887 рр.) – нащадок Гетьман лівий Банк Україна, великий земля, відомий колектор Рослини, знавець архітектурного мистецтва, покровитель. Тепер на сайті Старий парк - 520 видів і форм дерев і чагарників, декоративні квіткові рослини - 250 сортів.

Прилуки - це місто, розташоване на річці. Добре. Вперше Прилуки згадується Ipatiev Chronicles в 1092 році в античності міста була однією з фортець Київська Русь. З 1782 р. Прилуки став окружним містом Чернігова Губернатор, а з 1783 р. Місто отримало магдебурзький закон. Серед Архітектурні пам'ятники XVII-XIX століть Найвідомішими є: полкова казначейство (Нак .. XVIII ст.), Собор Різдва Богородиці (1806 р.), Миколаївська церква (1720 Г.). У

Прилуки Вишеченко відвідав три рази. Цікава колекція має Прилуцький Музей місцевої історії має понад 41 000 експонатів.

Заклади розміщення: ГТК „ALEXANDRIA”, (м. Прилуки, вул. 1-го Травня, 48. тел.: (04637) 4- 44-40) Готель „Прилуки” (м. Прилуки, вул. Вокзальна, 2. тел.: 8(04637)3-31-52). Заклади харчування: Кафе „Ласуня” (м. Прилуки, вул. Вокзальна, 35. тел.: 8(04637) 3-42-88. Кафе „Витребеньки” (м. Прилуки, вул. Костянтинівська, 62. тел.: 8(04637)3-44-57).

10 км. на північ від Прилука, лежить знаменитий Густинський Монастир, заснований у 1600 році на землі князів Вішневського серед щільного Дубові ліси. Імена монастиря пов'язані з іменами М.Вішневецького, Д. Ростов (Тупуталл), Іван Мазепа, І.Більгородський, Петро Могили.

Оригінальний монастир був дерев'яним. У 1636 і 1671 році будівля була пошкоджена пожежею. Архітектурний ансамбль розвинувся у другій половині напів-XVII ст. і являє собою унікальний комплекс барокової епохи, суттєво вплинув на культ Будівництво лівого берега України. Центральне будівництво - Троїцький собор (1672-1676). У другій половині років., Одночасно з стіною, зведеної Миколаївська та Катерина Церква. Довгий час Густинський монастир був неофіційний центр зв'язків між Україною, Росією та Молдовою, Центр ідеологічної боротьби проти Уля та католицизму. У першій половині XVI ст. Тут написано "Густинська хроніка" і "Густинський Монастирська літопис. "У період з квітня по липня 1845 року в ньому Т. Г. Шевченко, написав три акварелі: "При щільності. Петрова церква і Павло.

Нами було опрацьовано результати туристичного збору, що визначено на рис. 2.2.1.

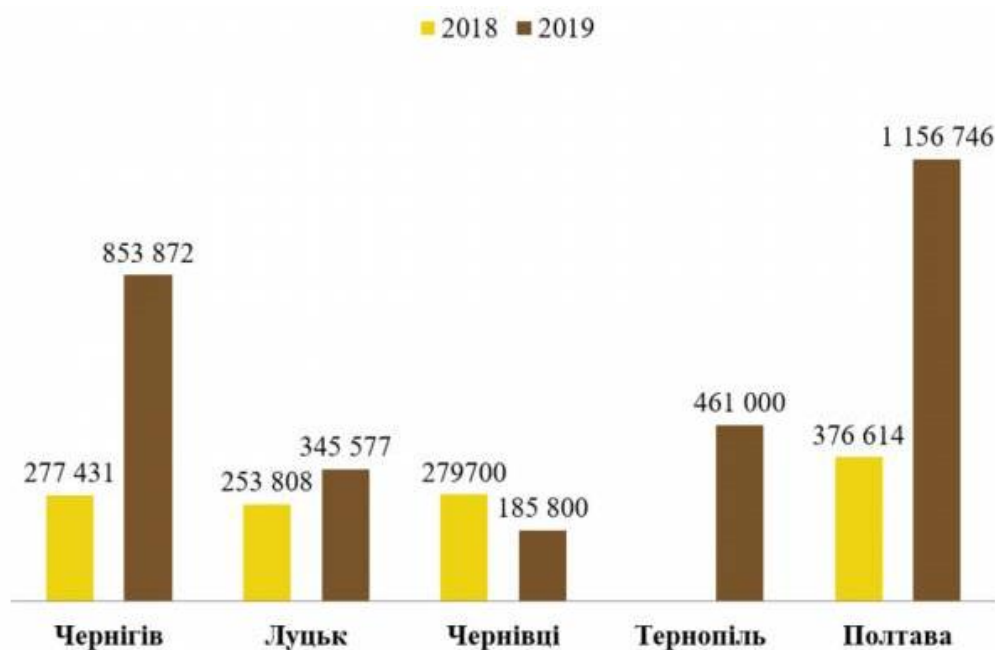

Рис. 2.2.1 Туристичний збір, [10]

Виходячи із результатів, можна помітити, що у м.Чернігові туристичний збір зріс, порівняно з 2018 роком.

Згідно з проведеним дослідженням на основі даних, отриманих з Головного управління статистики у Чернігівській області [13], за показником індексу розвитку інфраструктури Чернігівський регіон посідає шосте місце серед всіх областей України. Водночас, існує низка проблем, невирішеність яких значним чином впливає на подальші перспективи розвитку. Наступним кроком буде розкрито основні напрями вдосконалення розвитку туризму в регіоні.

2.3. Основні напрями вдосконалення розвитку туризму в регіоні

Чернігівська область - прикордонна область і має довжина 224 км з Білоруссю, що є сприятливим фактором для розвитку входу Туризм з цих країн, у тому числі.

Транспортний комплекс міста представлений міським електричним та

автомобілем транспортом. У транспортній галузі є три автотранспортні підприємства, три пасажирські транспортні підприємства та вісім приватні пасажирські носії. В місті є три автовокзал, дві залізничні станції та Річковий порт [8, с.28].

Чернігів є одним з найстаріших міст Європи. За свою давню історію Чернігова, 96 пам'яток історії, 17 Монументальні пам'ятники мистецтва Телевізор, 272 пам'ятники археології (з яких 234 – національний Мета), 67 пам'яток архітектури (28 національних йти), найстаріша церква Східної Європи (після Софія Київ) та один орієнтир парків для садівництва.

Основним природним залученням міста є його водна артерія - річка Десна, відомий центр рибальства і розслабляючись у природі. В межах міста на узбережжі річки розташовані 3 розвинені міські пляжі, що відповідає сучасним вимогам безпеки.

На узбережжі протягом декількох років проводиться щорічно Гастрономічний риболовний фестиваль, який залучав туристів з усієї країни.

Оцінюючи історичні туристичні ресурси міста Чернігова, ми використовували підхід підрахунку. Оцінки вчених під керівництвом Кравцова Б.К. [10]. Особливо у випадках, коли вивчається явище не призводить до точного вимірювання.

Важливо означає, що належним станом будівель і пам'ятників не може повністю забезпечити успішну роботу в туризмі, зрештою, важливий компонент - це просування та брендинг (див. табл. 2.3.1).

Ще однією особливістю міста є його історія пива, є приватна пивоварна, наприклад, Чернігів міський пивоварний завод "Bierwelle", який має розвинуту мережу корпоративні магазини в Чернігові та Києві. У портфолію бренду Компанії включають 5 національних брендів: Чернігівський, Роган, Бурштин, Жигулевське оригінал, Хмелевус.

Таблиця 2.3.1

Проблеми туристичної інфраструктури м. Чернігова та шляхи їх вирішення, [9]

Проблеми туристичної інфраструктури м. Чернігова	Шляхи вирішення проблеми туристичної інфраструктури м. Чернігова
<p>- відсутні місця для тимчасової зупинки та відпочинку туристичних груп і неорганізованих туристів, по типу кемпінгу, які були б обладнані критими майданчиками, туалетами, урнами для сміття, за виключенням автошляхів державного значення; - більшість туристичних об'єктів міста потребують вдосконалення своєї інфраструктури, зокрема будівництва нових сучасних туалетів, які б відповідали європейському рівню, встановлення додаткових дорожніх вказівників, смітєвих урн тощо. Необхідно передбачити спеціально облаштовані місця продажу рекламної та сувенірної продукції у центральній частині міста та в районі залізничного вокзалу та автобусних станцій; - недостатня кількість у місті спеціалістів в галузі туризму, як результат некваліфіковане виконання поставлених завдань; - відсутність достовірних статистичних даних щодо відвідання туристичних об'єктів міста, за допомогою яких можна було б реально проаналізувати стан туризму в Чернігові, виявити слабкі сторони та загрози, спрогнозувати його подальший розвиток</p>	<p>- активізувати роботу щодо пошуку інвесторів, та залучення інших джерел фінансування; - створити ефективну мережу туристично-інформаційних центрів і пунктів; - посилити рекламно-інформаційну діяльність, зокрема передбачити випуск інформаційно-довідкової продукції саме туристичного спрямування. Ця продукція має безкоштовно розповсюджуватись як в ТІЦ, так і в закладах розміщення; - з метою популяризації туристичних об'єктів та маршрутів більш тісно співпрацювати з друкованими та інтернет-виданнями туристичного спрямування; - продовжити розроблення системи дорожніх знаків та інформаційних панно, що інформують про туристичні маршрути і об'єкти (бажано декількома мовами), та встановлення їх на автошляхах міста та області; - представники туристичної галузі міста повинні постійно проводити та приймати участь в інформаційно-рекламних та виставкових туристичних заходах; - рекомендувати готелям пройти добровільну стандартизацію. Деякі готелі своїм номерним фондом та інфраструктурою не відповідають міжнародним вимогам щодо кількості зірок, яку вони самі собі присвоїли; - передбачити в місті ефективну кадрову вертикаль для реалізації державної політики в галузі туризму; - відділам та управлінням культури і туризму райдержадміністрацій та міських рад ініціювати передбачення коштів у районних та міських бюджетах на розвиток туризму</p>

Всі ці пивні бренди широко відомі. По всій Україні та екскурсії до їх виробництва на заводі і дегустація щорічно обслуговується до 70 000 туристів з усієї України.

Місто Чернігів - це розвиток туризму події, а саме наявність ряду різноманітних фестивалів, ярмарків і міських свята, які мають потенціал для залучення більше туристів як внутрішні і іноземні їх.

До таких перспективних фестивалів, належить:

1. Відповідальний фестиваль активних та екстремальних видів Шинк "Енергетичний фестиваль".
2. Чернігівський джаз відкритий.
3. Чернігівський художній фестиваль "40 вау".
4. Фестиваль "Залучив Чернігів".
5. Міжнародний фестиваль живої історії слов'янської скандинавської культури "Князьові ворота" [9].

Після аналізу події заходу туризму в Чернігові, можна зробити висновок, що фестивальна діяльність міста має великий потенціал, тому що в місті є достатньо святкових свят.

Дослідження ресурсного забезпечення Чернігова можна зробити висновок, що туристичний потенціал міста досить високий, однак варто відзначити, що для розвитку туризму в Чернігові, дійсно потрібно підтримка та стимуляція з місцевої влади, тому що значна кількість визначних пам'яток міста, історико-культурного та природні пам'ятники в неналежному стані, мають слабку пропускну здатність.

Таким чином, аналізуючи потенцію ресурсу міста Чернігів, його туристичні потоки та їх структуру, ми можемо зробити узагальнення висновків, місто має значний потенціал для розвитку туризму.

Індекс адміністрування туристичної привабливості 4.01, індекс задоволеності туристів - 3.79 [23, с.77]

Розвиток туризму в місті залежить від багатьох факторів, які мають як позитивні, так і негативний вплив на туристичну індустрію всього міста.

Основними причинами достатнього розвитку туристичної діяльності є:

1. Відсутність привабливості у місті.
2. Недостатній вітчизняний транспорт.
3. Використовується низький туристичний потенціал території в області пізнавального культурного туризму.
4. Відсутність податкового та міжнародного стимулювання.
5. Необхідність промислового комплексу міста для розвитку інноваційних

територій туризму, зокрема, півний туризм.

Таким чином, після аналізу туристичного, можемо визначити перспективні напрямки:

- когнітивний туризм, основою якої є історична унікальність розвитку, етнокультурний розвиток міста та велика кількість історичних пам'яток культури національного та світового значення;

- туризм подій, проведення декілька подій національної та міжнародного рівня розваг, гастрономічний, спортивний напрямок;

- гастрономічний туризм, для якого у Чернігові є необхідні гастрономічні фестивалі;

- орієнтований на туризм пива;

- активний туризм, для розвитку якого в Чернігові є потужний ресурс - річка Десна, яка дозволяє для активних водних видів спорту та відпочинку, риби, риболовля, розвиток баз відпочинку та готельних комплексів на узбережжі, а також проведення фестивалів.

Комплексна стратегія розвитку туризму міста Чернігова повинна базуватися на існуючому потенціалі, сильні та слабкі сторони міста.

Для України традиційні зимові напрямки є Карпати та літо - відпочивайте на узбережжі Чорного та Азовського моря. Чернігівщина має всі шанси займати нішу на весну та осінній сезон.

Організація прес-турів, участь у туристичних виставках та інші маркетингові події повинні доповнюватися асоціативним рядом потенціалу туриста з "Стародавнього Чернігів-Батурин-Качанівка-церкви" до "активного відпочинок - відпочинок - природа - історичні пам'ятники. "

Потрібно зосередити увагу на покращенні туристичної інфраструктури та розробки терапевтичних та рекреаційних видів туризму шляхом залучення інвестиції для реконструкції існуючого будівництва нових готелів, баз відпочинку, санаторіїв, котеджних містечок, кемпінгів тощо.

План майбутнього розвитку Чернігівської області виділяє 5 основних пріоритетів: якість життя населення (це повинно включати сфера освіти та

медицина, стан дорожнього руху), аграрна сфера, широка підтримка малого та середнього бізнесу, розвиток туризму, інновації. Якщо ми говоримо про туризм, то план знаходиться 2019 - 2021 рр. забезпечує відновлення архітектурного пам'ятника – комплексу об'єкта "Поштова станція" у Ніжині; реконструкція Зоопарку Менського; продовження розвитку туристичного та готельного комплексу "Брач" (Корюковський район) природного парку "Беремицький" (Кожелецьський район).

Ремонт доріг державного та місцевого значення має покращити якість життя місцевих жителів, а також сприяє формуванню туристичних потоків.

В сфері інфраструктури автомобільного транспорту передбачає наступні проекти.

Ремонт доріг державного та місцевого значення має покращити якість життя місцевих жителів, а також сприяє формуванню туристичних потоків.

В сфері інфраструктури автомобільного транспорту передбачає наступні проекти:

Капітальний ремонт автомобільної дороги М-01 Київ - Чернігів – Новий Яриловичі та шосе N-07 Київ - Суми - Унаковка; Шосе Макіївка - Крани та Богдана - вишня (Варвінський район) будівництво Обхідна дорога навколо м. Прилуки; Капітальний міст у селі Варва.

Вивчення негативної динаміки в'їзних туристичних потоків Чернігівська область, ми можемо за допомогою експертного аналізу та емпіричного дослідження для виділення наступних причин погіршення соціально-економічної туристичної промисловості Чернігівської області:

- військові дії на Донбасі, що спричинило відтік туристів на кордоні з Росією Чернігівської області;
- значне скорочення російського туриста, викликаного військовим конфліктом;
- інформаційна війна проти України: дезінформація іноземних туристів, створення ілюзії повномасштабної війни та небезпечного перебування військових на прикордонних районах;

- відсутність стратегії сприяння розвитку туризму Чернігівської області та брендингу регіону;

- недосконала транспортна ланка (відсутність аеропорту, відсутність популярних залізничних повідомлень з іншими регіональними центрами країни);

- нерозвинена інфраструктура та низькоякісна служба (№ 5- Готелі Star та мінімальна кількість об'єктів, включених у світ системи онлайн бронювання, такі як booking.com)

- недооцінка переваг від розвитку туристичної сфери на місцевому рівні влади;

- відсутність кваліфікованого персоналу у розвитку туристичної індустрії.

Після аналізу причин зменшення показників туристичного розвитку Чернігівської області ми сформули основні необхідні передумови розвитку туристичної індустрії регіону:

1. Розробка ефективної стратегії розвитку туристичної індустрії та сприяння Чернігівській області.

2. Пріоритет розвитку внутрішнього туризму, особливо з акцентом на туристів з Києва.

3. Переорієнтуючи іноземні туристичні потоки (орієнтація на туристів з Білорусі, Туреччини та Балтії).

4. Створення конкурентоспроможного туристичного продукту.

5. Орієнтація на розробку кластерів туристичної індустрії, комбінації туристичної пропозиції декількох деінсталяцій у регіоні.

6. Популяризація туристичного продукту з метою ефективного використання ресурсних витрат.

7. Розвиток сприятливої транспортної логістики, у тому числі автомобільні дороги.

8. Консолідація зусиль влади, бізнесу та суспільства у залученні фінансових, інформаційні та кадрові ресурси для реалізації туристичної стратегії розвитку.

9. Ефективний розподіл фінансових ресурсів на розвиток туристичної галузі, а саме обсяг коштів на популяризацію туристичного продукту має бути не

меншим, ніж вартість самого туристичного продукту.

10. Удосконалення туристичного сервісу, навчання та підвищення кваліфікації кадрів, які залучені в індустрії туризму. Туристична інфраструктура – це один із основних елементів, що може характеризувати рівень розвитку туристичної галузі регіону. У таблиці 2 66 представлені основні проблеми туристичної інфраструктури міста Чернігова на та можливі шляхи їх вирішення, які повинна передбачити нова стратегія розвитку туризму.

Після аналізу причин зменшення показників туристичного розвитку Райони Чернігівської області та міста Чернігова, ви можете сформулювати головний Необхідні передумови для розвитку туристичної індустрії регіону. Основний Проблемні питання щодо рішення розвитку Стратегії Розвиток туризму в місті Чернігова є:

1. Відсутність цікавого, сучасного, туристично-англійського міста в Чернігові.
2. Недостатній розвиток транспортної та туристичної інфраструктури Міста та супутні послуги.
3. Необхідність промислового комплексу міста для розвитку інноваційної сфери туризму, зокрема, півний туризм.

Отже, всі запропоновані заходи послужать формуванню на території Чернігівської області конкурентної туристичної галузі, а її розвиток, в цілому, дозволить: - задовольнити потреби туристів в отриманні якісних послуг; - створити додаткові робочі місця; - збільшити інвестиційну привабливість регіону; - збільшити надходження до регіонального і муніципальні бюджети; - підвищити добробут жителів області. Аналіз можливостей дозволяє виявити резерви не тільки для розвитку рекреаційної сфери, а і для підвищення регіонального добробуту.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На основі зроблених досліджень особливостей соціально-економічного розвитку туристичної індустрії Чернігівщини можна зробити висновки, як щодо процесу вдосконалення збору інформації, так і щодо конкретних пропозицій зі збільшення туристичних потоків.

Аналіз особливостей соціально-економічного розвитку туристичної індустрії Чернігівській області необхідно проводити раз на півроку з метою розробки ефективної стратегії туристичного розвитку регіону.

Рекомендується дослідження особливостей розвитку туріндустрії проводити органам влади, які займаються розвитком туризму, економіки і безпосередньо відповідають за розробку і реалізацію стратегії соціально-економічного розвитку регіону.

Дослідження соціально-економічного стану розвитку туристичної галузі варто проводити на основі багатьох соціально-економічних показників : як обсягів туристичного збору, так і даних прикордонної служби, звітностей туристичних агентств і операторів, музейних проєктів, національних заповідників, даних соціологічних досліджень туристичного ринку, тощо.

Основні особливості соціально-економічного розвитку туристичної індустрії Чернігівщини полягають в неефективному використанні туристичних ресурсів; значно меншою туристичною активністю в порівнянні з західними прикордонними регіонами України; різким зменшенням туристичних потоків, починаючи з 2014 року зв'язку з військовими діями в Донбасі; залежністю і відсутністю своєчасної переорієнтації від російського транзитного туриста; великій частці білоруських шопінг-туристів в загальній структурі іноземних туристів; недосконалою транспортної логістикою.

З метою сталого розвитку туристичної індустрії рекомендується постійно проводити заходи, пов'язані як з популяризацією туристичного продукту регіону,

так і вдосконаленням логістичної системи регіону, а також налагодженням туристичної інфраструктури і сервісу.

Отже, всі запропоновані заходи послужать формуванню на території Чернігівської області конкурентної туристичної галузі, а її розвиток в цілому дозволить:

- задовольнити потреби туристів в отриманні якісних послуг;
- створити додаткові робочі місця;
- збільшити інвестиційну привабливість регіону;
- збільшити надходження до регіонального і муніципальні бюджети;
- підвищити добробут жителів області.

Комплекс даних заходів дозволить в цілому підвищити історико-культурний туристичний імідж Чернігівської області, стати провідним туристичним центром країни і Європи, що, в свою чергу, призведе до зростання фінансових надходжень.

При розробці стратегії в подальшому необхідно зосередитися увагу на інноваційним видам туристичної діяльності.

Велику увагу слід приділити розробці нових туристичних маршрутів із поєднанням квест-технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О. О. Бейдик. – Київ: Київський університет, 2001. – 395 с.].
2. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів: монографія / М. Борушак. – Л.: ІРД НАН України, 2006. – 288 с.
3. Герасименко В. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія // В. Г. Герасименко. – Одеса : ОНЕУ, 2016. – 262 с.
4. Зорін І.В. Енциклопедія туризму: довідник / І.В. Зорін, В.А. Квартальнов. – М: Фінанси і статистика, 2003. – 368 с.
5. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В.Ф. Кифяк. – Чернівці: Книги ХХІ, 2003. – 300 с.
6. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О.О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с.
7. Мальська М.П. Основи туристичного бізнесу: навчальний посібник / М.П. Мальська, В.В. Худо, В.І. Цибух. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.
8. Сокол Т.Г. Основи туризмознавства : навчальний посібник / Т.Г. Сокол. – К.: Слов'янський дім, 2006. – 76 с.
9. Офіційний сайт Чернігівської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chernigiv-rada.gov.ua>
10. Департамент культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cult.gov.ua>.
11. Кравців В.С. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери: наук. видання / В.С. Кравців, Л.С. Гринів, М.В. Копач, С.П. Кузик. – Львів: ІРД. – 77 с.
12. Алексєєва Н.Ф. Регіональні аспекти стратегії розвитку туристичної індустрії / Н.Ф. Алексєєва, Л.М. Сакун // Економіка. Управління. Інновації. –

2012. – №2 (8). – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2012_2_3

13. Романко О.П. Поняття конкурентоспроможності регіону та його ознаки / О.П. Романко // Ефективна економіка. – 2015. – № 3. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_3_15

14. Гулич О. Науково-методичні підходи та алгоритм розробки регіональних програм розвитку рекреаційної сфери / О. Гулич // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Ринкова трансформація України: проблеми та перспективи (Збірник наукових праць) / НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Л.: 2004. – Вип. 1 (XLV). – 623 с.

15. Проектний менеджмент: регіональний зріз [текст] навчальний посібник / За заг. ред. Бутка М.П. [М.П. Бутко, М.І. Мурашко, І.М. Олійченко та ін.]. – К.: "Центр учбової літератури", 2016. – 416 с.

16. Корнілова Н.В. Проблеми розвитку туризму в Чернігівській області / Н.В. Корнілова // Географія та туризм. – 2010. – Вип. 10. – С. 65–71.

17. Мальська М.П. Основи туристичного бізнесу: навчальний посібник / М.П. Мальська, В.В. Худо, В.І. Цибух. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.

18. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство: навчальний посібник / Є.В. Панкова. – К. Альтерпрес, 2003. – 231 с.].

19. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів: монографія / М. Борушак. – Л.: ІРД НАН України, 2006. – 288 с. 21. Герасименко В. Оцінка туристичнорекреаційного потенціалу регіону: монографія // В. Г. Герасименко. – Одеса : ОНЕУ, 2016. — 262 с.

20. Зорін І.В. Енциклопедія туризму: довідник / І.В. Зорін, В.А.Квартальнов. – М: Фінанси і статистика, 2003. — 368 с.

21. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В.Ф. Кифяк. – Чернівці: КнигиXXI, 2003. – 300 с.

22. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О.О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с.

23. Мальська М.П. Основи туристичного бізнесу: навчальний посібник /

М.П. Мальська, В.В. Худо, В.І. Цибух. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 272 с.

24. 26.Сокол Т.Г. Основи туризмознавства : навчальний посібник / Т.Г. Сокол. – К.: Слов'янський дім, 2006. – 76 с. Рис. 1. Передумови розвитку туристичної індустрії м. Чернігова ЕКОНОМІЧНА НАУКА 99
www.economy.in.ua

25. Офіційний сайт Чернігівської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chernigivrada.gov.ua>

26. Департамент культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cult.gov.ua>

27. Кравців В.С. Науковометодичні засади реформування рекреаційної сфери: наук. видання / В.С. Кравців, Л.С. Гринів, М.В. Копач, С.П. Кузик. – Львів: ІРД НАН України, 1999. — 78 с.

28. Алексеева Н.Ф. Регіональні аспекти стратегії розвитку туристичної індустрії / Н.Ф. Алексеева, Л.М. Сакун // Економіка. Управління. Інновації. – 2012. – №2 (8). [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2012_2_3.

29. Романко О.П. Поняття конкурентоспроможності регіону та його ознаки / О.П. Романко // Ефективна економіка. – 2015. – № 3. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_3_15

30. Гулич О. Науковометодичні підходи та алгоритм розробки регіональних програм розвитку рекреаційної сфери / О. Гулич // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Ринкова трансформація України: проблеми та перспективи (Збірник наукових праць) / НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Л., 2004. – Вип. 1 (XLV). – 623 с.

31. Проектний менеджмент: регіональний зріз [текст] навчальний посібник / За заг. ред. Бутка М.П. [М.П. Бутко, М.І. Мурашко, І.М. Олійченко та ін.]. – К.: "Центр учбової літератури", 2016. – 416 с.

32. Корнілова Н.В. Проблеми розвитку туризму в Чернігівській області / Н.

В. Корнілова // Географія та туризм. – 2010. – Вип. 10. – С. 65—71.

33. Довідка про збір інформації в головному управлінні культури, туризму і охорони культурної спадщини від 30.09.2012 №17-21/23 / Чернігівська облдержадміністрація. – Чернігів : [б. в.], 2012. – 21 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Регіональна програма

Таблиця А.1

Звіт про виконання регіональної програми за 2019 рік

1.	<i>Департамент культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської обласної державної адміністрації</i>
	КВКВ найменування головного розпорядника коштів програми
2.	<i>Департамент культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської обласної державної адміністрації</i>
	КВКВ найменування відповідального виконавця програми
3.	<i>Обласна цільова програма розвитку туризму в Чернігівській області на 2013-2020 роки, затверджена рішенням одинадцятої сесії обласної ради шостого скликання від 21 грудня 2012 року зі змінами, затвердженими рішенням двадцять першої сесії сьомого скликання від 18 грудня 2019 року № 14-21/VII</i>
	КВКВ найменування програми, дата і номер рішення обласної ради про її затвердження
4. Напрями діяльності та заходи регіональної цільової програми Обласна цільова програма розвитку туризму в Чернігівській області на 2013-2020 рр.
(назва програми)

№ з/п	Захід	Головний виконавець та строк виконання заходу	Бюджетні асигнування з урахуванням змін (обсяги фінансування, передбачені програмою/передбачені бюджетом), тис.грн.					Проведені видатки (фактичні обсяги фінансування), тис. грн.					Стан виконання заходів (напрямки використання коштів, результативні показники виконання програми)
			Усього	у тому числі				Усього	у тому числі				
				Обласний бюджет	Районний бюджет	Бюджети сіл, селищ	Кошти небюджетних джерел		Обласний бюджет	Районний бюджет	Бюджети сіл, селищ	Кошти небюджетних джерел	
1.	Розвиток туристичної інфраструктури: - моніторинг стану автомобільних доріг, придорожньої інфраструктури за напрямками основних туристичних маршрутів. Організація роботи щодо встановлення нових та заміни в разі необхідності існуючих дорожніх знаків до туристично-екскурсійних об'єктів. - моніторинг туристичних ресурсів області, вивчення стану популярних серед туристів культурно-історичних пам'яток, природних та археологічних об'єктів,	Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації, протягом року, Управління капітального будівництва облдержадміністрації	1338,24 / 573,94	1338,24 / 573,94	0	0	0	572,11	572,11	0	0	0	Рішенням Чернігівської обласної ради від 04.04.2019 року № 9-17/ VII передбачено виконання робіт з коригування проектної документації (коригування другої черги) та проходженням експертизи по об'єкту: «Благоустрій території Цитаделі з відтворенням споруд, спорудженням меморіального комплексу та укріпленням схилів НІКЗ «Гетьманська столиця» в м. Батурині Бахмацького району Чернігівської області» (коригування проектної документації з перерахунком залишку робіт у поточні ціни та виділенням черговості) на суму 300,24 тис. грн.

	<p>сприяння їх збереженню, облаштуванню та використанню в туристичних цілях;</p> <p>- визначення та сприяння облаштуванню місць для паркування туристичного автотранспорту, кемпінгів, санітарних місць при в'їзді в туристичні центри, біля основних туристично-екскурсійних об'єктів;</p> <p>- благоустрій території Цитаделі з відтворенням споруд, спорудженням меморіального комплексу та укріпленням схилів НІКЗ «Гетьманська столиця» в м. Батурині Бахмацького р-ну Чернігівської області (коригування проектною документації з перерахунком залишку робіт у поточні ціни та виділенням черговості).</p>												<p>Рішенням Чернігівської обласної ради від 25.09.2019 № 14-19/VII було внесено зміни до Програми і передбачено кошти у сумі 26,00 тис. грн. на здійснення технічної інвентаризації по об'єкту «Благоустрій території Цитаделі з відтворенням споруд, спорудженням меморіального комплексу та укріплення схилів НІКЗ «Гетьманська столиця» в м. Батурині Бахмацького р-ну Чернігівської області». Рівень готовності об'єктів Цитаделі до прийняття в експлуатацію – 100%.</p> <p>Проведено моніторинг туристичних ресурсів 6 районів області (Чернігівського, Семенівського, Менського, Куликівського, Борзнянського та Корюківського).</p>
2.	<p>Удосконалення рекламно-інформаційної діяльності:</p> <p>- поширення інформації щодо туристичної привабливості області через ЗМІ, співпраця з інтернет-виданнями</p>	Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації, протягом року	1133,20 / 607,74	1133,20 / 607,74	0	0	0	607,71	607,71	0	0	0	<p>Забезпечено роботу обласного сайту «Чернігівщина туристична» (chernihivregion.travel). Впродовж року створено нові розділи «Анонси», «Актуальна інформація» та «Фото». Проведена робота з розміщення</p>

<p>туристичного спрямування;</p> <p>-організація та проведення рекламно-інформаційних турів для представників туристичної галузі та ЗМІ по Чернігівській області за напрямками туристичних маршрутів;</p> <p>- сприяння розробці, впровадженню та просуванню нових туристичних маршрутів по Чернігівській області;</p> <p>- інформаційне облаштування та маркування цінних туристичних ресурсів області, національної та регіональної мереж туристично-екскурсійних маршрутів шляхом встановлення вказівників, білбордів, сіті-лайтів, лайт-боксів тощо;</p> <p>- сприяння роботі та розвитку мережі інформаційно-туристичних центрів і пунктів в Чернігівській області;</p> <p>- участь у роботі міжнародних та регіональних туристичних виставок-ярмарків, спеціалізованих семінарів, конференцій та салонів;</p> <p>- організація та участь у</p>												<p>інформації про туристичний потенціал області у туристичному путівнику – мобільному додатку «Агов».</p> <p>Проведено 4 рекламно-інформаційні тури по Чернігівській області для засобів масової-інформації, туроператорів та представників туристичної сфери України.</p> <p>Туристичний потенціал Чернігівської області вперше був представлений на Міжнародній туристичній виставці «NA STYKU KULTUR» у місті Лодзь (Республіка Польща), конференції «Туризм як інструмент міжкультурної взаємодії» у рамках Міжнародного туристичного тижня в Одесі, на 25-й – Міжнародній туристичній виставці UITT 2019 «Україна – подорожі та туризм» у м. Києві, 22-й Міжнародній виставці туристичних послуг у Мінську «Відпочинок – 2019», 20-й Міжнародній виставці «Весна в Гомелі», та міжрегіональних туристичних виставках «Кіровоградщина запрошує» у рамках VII Центральноукраїнського туристичного фестивалю</p>
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

	<p>нарадах, круглих столах, семінарах, конференціях з питань розвитку туризму;</p> <p>- робота щодо розробки, випуску та поширення рекламно-інформаційної та сувенірної продукції про туристичний потенціал Чернігівської області;</p> <p>- проведення заходів присвячених відзначенню в області Всесвітнього дня туризму та Дня туризму в Україні.</p>											<p>(м. Кропивницький), XII виставці-турсалоні «Відпочинок на Полтавщині» (м. Полтава) та туристичній виставці у м. Запоріжжі.</p> <p>Взято участь у координаційній нараді з представниками прикордонної та митної служб Чернігівської області за участі представників туроператорів та перевізників Мінська і Гомеля Республіки Білорусь (пункт пропуску Нові-Яриловичі) та у науково-практичній конференції «Культурно-туристичний потенціал Чернігівського Полісся» (Козелецький район, парк природи «Беремицьке»).</p> <p>Організовано та проведено II обласний конкурс у сфері туризму «Чернігівщина туристична: вибір року 2019».</p> <p>Виготовлено 17 тис. рекламно-інформаційної та сувенірної продукції, яка розповсюджувалась на виставках та туристично-інформаційному центрі у м. Чернігів.</p> <p>Проведено роботу із Остерською та Деснянською об'єднаними територіальними громадами,</p>
--	---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

													парком природи «Беремицьке» з виготовлення та встановлення 8 дороговказів до туристичних об'єктів Козелецького району. У 2019 році туристичні об'єкти області відвідало на 0,3 % або на 3,3 тисяч осіб більше ніж у 2018 році. Також у порівнянні з попереднім роком майже на 169 % збільшились надходження туристичного збору до місцевих бюджетів області, загальний обсяг яких склав 1612,2 тис. грн. (у 2018 році – 599,4 тис. грн.).
3.	Розвиток подієвого (фестивального) туризму: - забезпечення туристичної складової під час проведення культурно-мистецьких свят та фестивалів.	Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації, протягом року	45,00 / 34,61	45,00 / 34,61	0	0	0	34,61	34,61	0	0	0	Туристична складова була представлена під час проведення 5 культурно-мистецьких заходів області, зокрема: святкових заходів з нагоди 200-річчя Пантелеймона Куліша (Історико-меморіальний музей-заповідник «Ганнина Пустинь», с. Оленівка), заходів з нагоди зустрічі товариства «Чернігівське земляцтво», з нагоди Дня української культури у Мінську, Міжнародного історичного фестивалю «Спис на Вістрі» (Козелецький район, парк природи «Беремицьке»).
4	Розвиток дитячого та	Управління освіти і науки	90	90,	0	0	0	00	00	0	0	0	З метою розвитку дитячого та молодіжного туризму

	<p>молодіжного туризму:</p> <ul style="list-style-type: none"> - організація обласних туристичних змагань серед студентів та учнів; - залучення дітей та молоді до здійснення краєзнавчих мандрівок та проведення туристсько-краєзнавчої діяльності; - залучення дітей та молоді до вивчення рідного краю. 	облдержадміністрації, протягом року											<p>Управлінням освіти і науки облдержадміністрації було заплановано та проведено 5 заходів, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Кубок України серед юнаків з пішохідного туризму в приміщенні, що проходив у смт Варві; - Чемпіонат України серед юнаків з пішохідного туризму; - Обласна краєзнавчо-патріотична акція учнівської молоді «Від роду і до роду збережемо традиції народу»; - Туристсько-краєзнавчий вишкіл: рейд-похід «Козацькими стежками», присвячений Міжнародному Дню захисту дітей; - Краєзнавча Всеукраїнська експедиція «Моя Батьківщина – Україна» .
5	<p>Розвиток сільського зеленого туризму:</p> <ul style="list-style-type: none"> - організація та проведення семінарів для господарів приватних садиб, осіб, які мають можливість та бажання займатися сільським зеленим 	Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації, протягом року	58,30 / 27,41	58,30 / 27,41	0	0	0	27,41	27,41	0	0	0	<p>Для представників об'єднаних територіальних громад, жителів сільської місцевості, підприємців, які працюють у сфері туристичної інфраструктури з питань здійснення підприємницької діяльності на селі, у тому числі розвитку сільського та зеленого</p>

	<p>потенційних інвесторів, забезпечення умов для залучення інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури;</p> <p>- участь у інвестиційних форумах.</p>	облдержадміністрації, протягом року											
8	<p>Розвиток міжнародного та міжрегіонального співробітництва:</p> <p>- сприяння укладанню двосторонніх міжрегіональних угод про співробітництво в галузі туризму;</p> <p>- сприяти обміну досвідом між представниками туристичної галузі інших країн у напрямку розвитку сільського зеленого, фестивального та інших видів туризму.</p>	<p>Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації, протягом року</p>	24,50	24,50	0	0	0	24,42	24,42	0	0	0	<p>З метою формування стійкого позитивного туристичного іміджу регіону на ринку туристичних послуг взято участь у Другому форумі регіонів України та Республіки Білорусь, що відбувся у місті Житомирі.</p> <p>У рамках виконання Угоди між Чернігівською обласною державною адміністрацією та Гомельським обласним виконавчим комітетом про співробітництво у сфері туризму, постійно забезпечується обмін інформацією між представниками туристичної сфери щодо актуальних екскурсійних пропозицій та заходів, які проводяться на території обох регіонів, зокрема спільно з представниками сільського зеленого туризму області Чернігівщина була представлена на першому фестивалі АгроТурФест (Гомельська</p>

													область), а також під час проведення рекламно-інформаційного туру по Гомельській області.
	Всього по Програмі		2743,24 / 1383,45	2743,24 / 1383,45	0	0	0	1371,51	1371,51	0	0	0	

5. Аналіз виконання за видатками в цілому за програмою:

тис. грн.

Бюджетні асигнування з урахуванням змін (обсяги фінансування, передбачені програмою /передбачені бюджетом)			Проведені видатки			Відхилення (від обсягів фінансування, передбачених програмою /передбачених бюджетом)		
усього	загальний фонд	спеціальний фонд	усього	загальний фонд	спеціальний фонд	усього	загальний фонд	спеціальний фонд
2743,24 / 1383,45	2417,00 / 1057,21	326,24/326,24	1371,51	1047,09	324,42	1359,79/11,94	1359,79/ 10,12	0/1,82